

Nr 146

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom; given Stockholms slott den 10 april 1959.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt 87 § regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom.

GUSTAF ADOLF

Ingvar Lindell

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås — i avbidan på resultatet av det genomgripande reformarbete på strafflagstiftningens område som pågår inom justitiedepartementet — att i lagen om villkorlig dom införes dels möjlighet att kombinera sådan dom med ovillkorligt bötesstraff och dels befogenhet att tillfälligt omhändertaga den som erhållit villkorlig dom men som håller sig undan eller eljest missköter sig.

Förslag

till

Lag**angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom**

Härigenom förordnas, *dels* att i lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom¹ skola införas tre nya paragrafer, betecknade 1 a, 14 a och 24 a §§, av nedan angiven lydelse, *dels ock* att 13 § 1 mom., 16, 18 och 19 §§ samt 22—24 §§ nämnda lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

1 a §.

Om det för den dömdes tillrättaförande eller av hänsyn till den allmänna laglydnaden finnes påkallat, må jämte villkorlig dom enligt 1 § dagsböter, högst etthundratjugu, ådömas ovillkorligt såsom särskilt straff för samma brott som den villkorliga domen avser.

I fall som nu avses må den sammanlagda påföljden, beräknad enligt de grunder som angivas i 4 kap. 6 § strafflagen, icke överskrida det för brottet stadgade högsta straffet.

13 §.

1 mom. Varder den — — — — — sålunda övertygats.

Då i fall som ovan sägs anstånd förklaras förverkat, skall gemensamt straff för de brott som äro i fråga ådömas i enlighet med vad därom är stadgat. Vad nu sagts gälle ock, då anstånd som beviljats med verkställande av straff förklaras skola avse jämväl annat brott.

Då i fall som ovan sägs anstånd förklaras förverkat, skall gemensamt straff för de brott som äro i fråga ådömas i enlighet med vad därom är stadgat. Vad nu sagts gälle ock, då anstånd som beviljats med verkställande av straff förklaras skola avse jämväl annat brott. *Ändå att gemensamt straff ådömes, skall verkställighet ske av bötesstraff, som ålagts jämlikt 1 a §.*

¹ Senaste lydelse, se beträffande 18 § 1958:12 samt beträffande 19, 22 och 24 §§ 1946:860.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

14 a §.

Uppkommer sedan villkorlig dom meddelats enligt 1 § fråga om att förklara anståndet förverkat eller att besluta annan åtgärd, varom stadgas i 12 §, må domstolen, såframt särskilda omständigheter föranleda därtill, förordna att den dömda skall på lämpligt sätt omhändertagas i avbidan på vidare förordnande.

Den som sålunda omhändertages må ej kvarhållas längre än en vecka. Om synnerliga skäl äro därtill, må dock domstolen genom nytt beslut förordna att han skall kvarhållas ytterligare högst en vecka. Efter prövotidens utgång må den omhändertagne ej kvarhållas.

Omhändertagande enligt denna paragraf må ej beslutas i fråga om den som är under aderton år.

16 §.

Åtgärd enligt — — — — — samtidigt förlänges.

Anstånd må — — — — — prövotidens utgång.

Kan anstånd ej längre förklaras förverkat, vare *straff förfallet*.

Kan anstånd ej längre förklaras förverkat, vare *annat straff än böter som ådömts jämlikt 1 a § förfallet*.

18 §.

Ärende *angående åtgärd jämlikt 11 eller 12 §* upptages av övervakningsdomstolen eller, där anståndet ej är förenat med övervakning, av den domstol som först avgjort det mål vari den villkorliga domen meddelats.

Ärende *om åtgärd jämlikt 11 eller 12 § eller angående omhändertagande enligt 14 a §* upptages av övervakningsdomstolen eller, där anståndet ej är förenat med övervakning, av den domstol som först avgjort det mål vari den villkorliga domen meddelats.

I rättens ställe må sådant ärende upptagas av övervakningsnämnd, varom i 25 § förmäles. *Ärendet må, där det finnes lämpligt, hänskjutas till rätten; och skall så alltid ske, då*

I rättens ställe må sådant ärende upptagas av övervakningsnämnd, varom i 25 § förmäles. *Finner nämnden, att omhändertagande enligt 14 a § bör ske eller att anståndet bör*

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

*anstånd finnes böra förklaras förverk-
kat.*

Om rättens sammansättning vid be-
handling av ärende, som avses i den-
na paragraf, gälle vad i rättegångs-
balken är i allmänhet föreskrivet om
domförhet vid huvudförhandling i
brottmål. Finnes ärendet ej lämpli-
gen böra anstå till allmänt ting eller
allmän rättegångsdag, vare rätten
dock domför, häradsrätt utan nämnd
och rådhusrätt med en lagfaren do-
mare, såframt ej *ärendet tidigare
handlagts av övervakningsnämnd el-
ler anstånd finnes böra förklaras för-
verkat.*

*förklaras förverkat, skall dock ären-
det hänskjutas till rätten; och må
jämväl eljest så ske, när det finnes
lämpligt.*

Om rättens sammansättning vid be-
handling av ärende, som avses i den-
na paragraf, gälle vad i rättegångs-
balken är i allmänhet föreskrivet om
domförhet vid huvudförhandling i
brottmål. Finnes ärendet ej lämpli-
gen böra anstå till allmänt ting eller
allmän rättegångsdag, vare rätten
dock domför, häradsrätt utan nämnd
och rådhusrätt med en lagfaren do-
mare, såframt ej *anstånd finnes böra
förklaras förverkat eller ock ärendet
tidigare handlagts av övervaknings-
nämnd och avser annat än omhänder-
tagande enligt 14 a §.*

19 §.

Framställning om åtgärd jämlikt
11 eller 12 § göres av allmän åkla-
gare, av övervakare eller annan, som
enligt särskilt meddelade bestä-
mmelser har befattning med övervak-
ningen, eller ock av den dömde. Så-
dan fråga må jämväl väckas av myn-
dighet som jämlikt 18 § äger upp-
taga ärendet.

I ärende, som här avses, skall till-
fälle lämnas den dömde att yttra sig,
där fråga ej är allenast om upphörande
av övervakning eller av skyldig-
het enligt 8 §, samt yttrande jämväl
inhämtas från övervakaren. Begär
den dömde att bli muntligen hörd,
skall tillfälle därtill beredas honom.
Innan beslut meddelas om förverkande
av anstånd med straffs ådömande,
skall tillfälle beredas allmän åklagare
eller enskild målsägande som i målet

Framställning om åtgärd jämlikt
11 eller 12 § *eller angående omhän-
dertagande enligt 14 a §* göres av
allmän åklagare, av övervakare eller
annan, som enligt särskilt meddelade
bestämmelser har befattning med
övervakningen, eller ock av den döm-
de. Sådan fråga må jämväl väckas av
myndighet som jämlikt 18 § äger
upptaga ärendet.

I ärende *angående åtgärd jämlikt
11 eller 12 §* skall tillfälle lämnas den
dömde att yttra sig, där fråga ej är
allenast om upphörande av övervak-
ning eller av skyldighet enligt 8 §,
samt yttrande jämväl inhämtas från
övervakaren. Begär den dömde att
bli muntligen hörd, skall tillfälle
därtill beredas honom. Innan beslut
meddelas om förverkande av anstånd
med straffs ådömande, skall tillfälle
beredas allmän åklagare eller enskild

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

yrkat ansvar att utföra talan om bestämmande av ansvar för det brott som avsetts med den villkorliga domen.

målsägande som i målet yrkat ansvar att utföra talan om bestämmande av ansvar för det brott som avsetts med den villkorliga domen.

22 §.

Rättens avgörande av ärende angående åtgärd jämlikt 9, 11 eller 12 § sker genom beslut.

Beslut som meddelats jämlikt 9 § må icke överklagas. Mot rättens beslut i ärende angående åtgärd jämlikt 11 eller 12 § må, därest beslutet icke innefattar att anstånd förklaras förverkat, endast den villkorligt dömda föra talan.

Den som — — — — — av

Rättens avgörande av ärende angående åtgärd jämlikt 9, 11, 12 eller 14 a § sker genom beslut.

Beslut som meddelats jämlikt 9 § må icke överklagas. Mot rättens beslut i ärende angående åtgärd jämlikt 11, 12 eller 14 a § må, därest beslutet icke innefattar att anstånd förklaras förverkat, endast den villkorligt dömda föra talan.

av beslutet.

23 §.

Beslut som jämlikt 12 eller 14 § meddelas i fråga om övervakning, skyldighet enligt 8 § eller prøvotidens förlängning skall, där ej annorlunda förordnas, omedelbart lända till efterrättelse.

Beslut som jämlikt 12 eller 14 § meddelas i fråga om övervakning, skyldighet enligt 8 § eller prøvotidens förlängning skall, där ej annorlunda förordnas, omedelbart lända till efterrättelse. *Detsamma skall gälla om beslut angående omhändertagande enligt 14 a §.*

24 §.

Vill den — — — — — mottager förklaringen.

Förklaring, som — — — — — förklaringen avser.

Förklaring enligt denna paragraf inbegriper jämväl böter, som må ha va ådömts jämlikt 1 a §.

24 a §.

Ådömes med stöd av 2 eller 3 § lagen om disciplinstraff för krigsmän disciplinstraff i stället för böter som avses i 1 a §, skall vad ovan i 13 § 1 mom., 16 § och 24 § stadgas om så-

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)**dana böter äga motsvarande tillämpning beträffande disciplinstraffet.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1960. Vad i nya lagen är stadgat om ådömande jämte villkorlig dom av särskilt bötesstraff eller disciplinstraff skall dock ej gälla i fråga om brott, som förövats före nya lagens ikraftträdande.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 mars 1959.

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell, fråga om *vissa ändringar i lagen om villkorlig dom* och anför därvid följande.

På straffrättens område förberedes sedan länge en genomgripande lagreform, vars syfte är att ersätta 1864 års allmänna strafflag och åtskilliga därtill anknyttande lagar med ny lagstiftning. Det förberedande utredningsarbetet har varit uppdelat på två kommittéer, straffrättskommittén som haft till uppgift att föreslå en reformering av bestämmelserna om de särskilda brotten och vad därmed äger samband samt strafflagberedningen som företagit en allmän översyn av det straffrättsliga påföljdssystemet och en kodifiering av de till detta system hörande lagbestämmelserna. På grundval av straffrättskommitténs slutbetänkande (SOU 1953: 14) och däröver avgivna remissyttranden har inom justitiedepartementet utarbetats ett förslag till brottsbalk. Detta förslag remitterades av Kungl. Maj:t den 2 maj 1958 till lagrådet, som den 20 december samma år har avgivit utlåtande över förslaget. Strafflagberedningen har i slutet av år 1956 avlämnat sitt slutbetänkande (SOU 1956: 55) med förslag till lagstiftning om påföljdssystemet. Detta förslag är efter avslutat remissförfarande under behandling i justitiedepartementet.

De båda delarna av reformarbetet äger sådant samband med varandra, att de torde böra slutligen övervägas i ett sammanhang. Vid remissen till lagrådet av förslaget till brottsbalk uttalade jag, att den lämpligaste ordningen syntes vara att sammanföra lagstiftningen om brotten och om brottspåföljderna i en gemensam balk med benämningen brottsbalk. Inom justitiedepartementet bedrivs arbetet nu efter dessa riktlinjer. Det föreliggande förslaget till brottsbalk avses därför komma att föreläggas riksdagen först sedan det kompletterats med erforderliga bestämmelser om påföljdssystemet och lagrådets utlåtande inhämtats jämväl över denna del av förslaget.

Ehuru arbetet inom justitiedepartementet bedrivs med största möjliga skyndsamhet, torde det likväl komma att dröja ännu ett par år, innan den

mycket omfattande nya lagstiftningen kan träda i kraft. Med hänsyn härtill och till den ökning av brottsligheten, som inträtt under senare tid, har jag funnit angeläget att överväga vissa åtgärder, som utan alltför stora svårigheter synes kunna genomföras i avbidan på resultatet av det pågående reformarbetet och som torde bidra till en effektivisering av det nuvarande påföljdssystemet. Jag åsyftar därvid av strafflagberedningen framförda förslag om möjlighet att kombinera villkorlig dom med ovillkorligt bötesstraff och att tillfälligt omhändertaga den som erhållit villkorlig dom. De berörda frågorna har även flera gånger aktualiserats i riksdagen. Framställningar till Kungl. Maj:t om omedelbar lagstiftning i fråga om tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömd har gjorts i skrivelser den 8 februari 1958 av Göteborgs rådhusrätt och den 7 januari 1959 av övervakningsnämnden vid Stockholms rådhusrätt.

Jag anhåller att nu få upptaga dessa frågor till behandling.

I. Villkorlig dom jämte bötesstraff

Gällande rätt

För närvarande gäller som huvudregel att en tilltalad i samma mål kan ådömas endast ett allmänt straff. Från denna regel göres undantag endast i några få och mycket begränsade fall. Vid sammanträffande av flera brott kan sålunda enligt 4 kap. 1 § strafflagen för brott, som finnes förskylla böter, bötesstraff ådömas jämte straff för övriga brott, om särskilda skäl föranleder därtill; normerade böter och böter som ej får förvandlas skall enligt 2 § särskilda böteslagen alltid ådömas för sig. I vissa fall kan också 4 kap. 3 § strafflagen leda till att skilda straff ådömes vid flerfaldig brottslighet. Vidare stadgas i 8 § lagen om disciplinstraff för krigsmän att för brott som finnes förskylla disciplinstraff må, då flera brott sammanträffar, sådant straff ådömas jämte straff i allmän straffart för övriga brott, om särskilda skäl föranleder därtill.

En kombination av skilda påföljder är härjämte möjlig i fall då avsättning eller suspension skall ådömas. Sådant straff ådömes enligt de i 25 kap. strafflagen givna reglerna i vissa fall vid sidan av annat straff. Har någon för skilda brott förskyllt avsättning eller suspension och allmänt straff, skall straffen enligt 4 kap. 7 § strafflagen ådömas jämte varandra.

I den mån gällande bestämmelser medger, att böter eller disciplinstraff ådömes särskilt för något av flera brott, kan sådan påföljd också åläggas jämte villkorlig dom för brottsligheten i övrigt.

Strafflagberedningen

I strafflagberedningens förslag motsvaras den nuvarande villkorliga domen av flera olika påföljder. Sålunda har såsom självständiga påföljder upptagits överlämnande till vård enligt barnavårdslagen, vård enligt lagen om

nykterhetsvård, vård enligt sinnessjuklagen och öppen psykiatrisk vård; vård i någon av dessa former kan för närvarande under vissa förutsättningar anordnas i anslutning till villkorlig dom. Härutöver föreslår emellertid beredningen att den villkorliga domen uppdelas i två väsentligt olika påföljder, av vilka den ena får behålla namnet villkorlig dom och den andra kallas skyddstillsyn. Villkorlig dom och skyddstillsyn har i förslaget konstruerats som självständiga påföljder, och de innebär alltså icke såsom den nuvarande villkorliga domen något anstånd med ådömande av straff eller med verkställighet av ådömt straff; under vissa förutsättningar skall dock villkorlig dom eller skyddstillsyn kunna undanröjas och ersättas av annan påföljd. Den villkorliga domen skall enligt förslaget icke vara förenad med övervakning och ej heller skall några särskilda föreskrifter kunna meddelas den dömde, dock med undantag för föreskrifter om skadeståndsbetalning. Sådana fall, i vilka övervakning jämte särskilda föreskrifter eller enbart övervakning finnes erforderlig, har hänförts till skyddstillsyn.

Beredningens förslag bygger på den nuvarande huvudregeln, att vid bestämmande av påföljd för brott endast ett allmänt straff får ådömas. Förslaget medger emellertid mera vittgående undantag från denna regel än som nu kan ske. Ett av dessa undantag hänför sig till möjligheten att för ett och samma brottsliga förfarande ådöma böter som komplement till annan påföljd. Enligt förslaget skall sålunda dagsböter kunna ådömas jämte fängelse — nuvarande fängelse och straffarbete har i förslaget sammanslagits till en enhetlig påföljd, benämnd fängelse — villkorlig dom eller skyddstillsyn.

När beredningen upptagit tanken att för ett och samma brottsliga förfarande skall kunna dömas till böter som komplement till annan påföljd, har meningen icke varit att på denna väg konfiskera eller förebygga vinning av brott. Syftet har i stället varit att göra brottspåföljderna så verksamma och ändamålsenliga som möjligt. Beredningen har kommit till den uppfattningen, att särskilt en kombination av villkorlig dom och böter eller av skyddstillsyn och böter skulle erbjuda påtagliga kriminalpolitiska fördelar. Möjligheterna att kombinera böter med dessa andra påföljder är enligt förslaget icke begränsade till vissa brott eller särskilda brottstyper. Ej heller är det någon förutsättning, att brottet eller något av brotten är belagt med böter.

Beredningen framhåller, att domstolen vid valet mellan villkorlig dom och annan påföljd är skyldig att taga tillbörlig hänsyn till de allmänpreventiva skäl, som kan tala mot villkorlig dom, och att dylika skäl måste ges större utrymme vid vissa brottstyper än vid andra. En utväg att förläna samhällets reaktion mot brottslingen sådan skärpa att den är tillfyllest ur allmän synpunkt erbjuder vid flerfaldig brottslighet möjligheten att döma till böter för något av brotten. Bötespåföljden är, rätt använd, väl ägnad att tillgodose allmänpreventiva önskemål om en skärpning av reaktionen mot den som erhåller villkorlig dom. En sådan skärpning kan för övrigt, uttalar beredningen, vara önskvärd också ur individualpreventiv synpunkt.

Den tankeställare som böter vid sidan av den villkorliga domen innebär kan mången gång vara nyttig även beträffande det godartade klientel för vilket villkorlig dom enligt beredningens förslag är avsedd. De kriminalpolitiska fördelarna av att kunna ådöma böter jämte villkorlig dom är så stora, att möjligheterna härtill bör vidgas så att denna påföljdskombination kan användas även då den tilltalade begått endast ett brott och oberoende av om brottet är belagt med böter eller ej. Beredningen pekar på att en sådan kombinationsmöjlighet införts i norsk rätt och att förslag i samma riktning framlagts i Danmark.

Enligt förslaget skall, såsom nyss antytts, både allmänpreventiva och individualpreventiva hänsyn kunna åberopas för att ådöma böter vid sidan av villkorlig dom. Förutsättningarna härför är sålunda uppfyllda, så snart en skärpning av reaktionen mot brottet är önskvärd ur allmän synpunkt eller för den dömdes tillrättaförande. Men även andra hänsyn kan spela in, säger beredningen. Som exempel anföres, att om av två medverkande till ett brott den ene får villkorlig dom och den andre, som i mindre mån bidragit till det brottsliga resultatet, dömes till böter, det kan vara lämpligt att sådan påföljd ådömes även den förre så att också han underkastas en omedelbart kännbar reaktion.

Beträffande skyddstillsynen uttalar beredningen, att denna påföljd regelmässigt är en mera ingripande åtgärd än villkorlig dom och därför alltid torde få en större allmänpreventiv verkan än sådan dom. I de fall då kriminalvården i frihet blir av ingripande art genom särskilda föreskrifter som meddelats för den dömdes tillrättaförande, torde det i regel varken vara behöfligt eller lämpligt att skärpa reaktionen genom att utdöma böter vid sidan av skyddstillsyn. Föreskrifter skall emellertid meddelas allenast om de är individualpreventivt motiverade. Det kan på grund härav icke sällan inträffa, att skyddstillsynen ej ingriper så starkt i den dömdes livsföring och att den därför blir föga kännbar. I dylika fall kan det stundom föreligga ett behov av att skärpa reaktionen mot den dömd. Liksom vid villkorlig dom bör därför böter kunna åläggas, och det även om endast ett brott är begånget och oberoende av om detta är belagt med böter.

Enligt beredningen bör vid bedömandet av lämpligheten att ådöma böter vid sidan av villkorlig dom eller skyddstillsyn beaktas, om den tilltalade förpliktas ersätta genom brottet uppkommen skada. Genom att i sådant fall föreskrifter meddelas om tid och sätt för fullgörande av skadeståndsbetalningen kan den samlade reaktionen erhålla sådan skärpa, att böter icke behöver tillgripas. Det hör också tillses, att den tilltalades betalningsförmåga icke genom böter belastas på sådant sätt, att målsägandens utsikter att få sin skada ersatt äventyras.

Böterna skall enligt förslaget ådömas i dagsböter. Bestämmandet av böternas storlek skall ske med ledning av det syfte som föranleder domstolen att döma till böter. Är, såsom i regel torde bli fallet, avsikten att av allmänpreventiva eller individualpreventiva skäl skärpa reaktionen, får böterna utmätas på sådant sätt att de kan anses innefatta en tillräcklig skärpning.

Frågan om böternas storlek får emellertid icke ses isolerad som om det gällde att ådöma böter såsom ensam påföljd. Domstolen måste tillse att den villkorliga domen eller skyddstillsynen och de vid sidan därav ådömda böterna tillsammans bildar en lämplig reaktion, som icke står i disproportion till de brottsliga gärningarnas svårhet.

Vanliga regler om verkställighet av böter skall enligt förslaget gälla för de böter som här avses. Den omständigheten huruvida böterna behörigen erlagges skall vara utan inverkan på den villkorliga domen eller skyddstillsynen, och böterna skall icke vara avhängiga av beståndet av den villkorliga domen eller skyddstillsynen utan följa de allmänna bestämmelserna om preskription av böter. Skulle den villkorliga domen eller skyddstillsynen undanröjas på grund av att den dömde begått nytt brott eller av annan anledning, påverkas alltså icke böterna. Vid bestämmande av annan påföljd för det eller de brott, som den villkorliga domen eller skyddstillsynen avsett, bör hänsyn tagas till de redan utdömda böterna.

Strafflagberedningen uttalar, att reglerna i 2 och 3 §§ lagen om disciplinstraff för krigsmän medför att domstolen, om målet handlägges som militärt mål, beträffande krigsman får möjlighet att i stället för böter ålägga disciplinstraff jämte villkorlig dom eller skyddstillsyn.

Yttranden

Över strafflagberedningens slutbetänkande har efter remiss yttranden avgivits av justitiekanslersämbetet, riksåklagarämbetet, rikets hovrätter, fångvårdsstyrelsen, interneringsnämnden, ungdomsfängelnsnämnden, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, statspolisintendenten, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Kronobergs, Malmöhus, Skaraborgs, Örebro, Kopparbergs, Gävleborgs samt Norrbottens län, rådhusrätterna i Stockholm, Göteborg och Malmö, utredningen om administrativa frihetsberövanden, kommittén för översyn av hälso- och sjukvården i riket, 1956 års eftervårdsutredning och kommittén för det rättspsykiatriska undersökningsväsendet.

Riksåklagarämbetet har av anförda skäl begränsat sig till att överlämna yttranden av statsåklagarna i Stockholm, Göteborg och Malmö, stadsfiskalerna i Stockholm Glas, Mattsson, Meijer och Robèrt samt föreningarna Sveriges landsfogdar, Sveriges stadsfiskaler och Sveriges landsfiskaler. Fångvårdsstyrelsen har i avskrift ingivit yttranden från anstaltsnämnderna vid fångvårdsanstalterna å Långholmen, Malmö, Härlanda, Härnösand, Växjö, Norrköping, Halmstad, Mariestad, Västerås, Roxtuna, Vångdalen, Måshult, Älgberget och Sörbyn, från fångvårdsdirektörerna i östra, södra och norra anstaltsgrupperna samt från skyddskonsulenterna i Stockholms distrikt för äldre, Södermanlands-Östergötlands distrikt, Skåne-Blekinge distrikt, Göteborgs distrikt för unga och för Halland, Göteborgs distrikt för äldre och för Bohuslän, Västgöta-Dals distrikt samt Gävleborgs distrikt. Av överståthållarämbetet har överlämnats yttranden av barnavårdsnämnden, nykterhetsnämnden, polismästaren och kriminalpolisintendenten i Stockholm. Länssty-

relserna har överlämnat, länsstyrelsen i Stockholms län yttranden från landsfogden i länet, socialvårdskonsulenten i första distriktet och Stockholms läns avdelning av föreningen Sveriges landsfiskaler, länsstyrelsen i Kronobergs län yttranden från landsfogden i länet, länsnykterhetsnämnden och barnavårdsnämnden i Växjö, länsstyrelsen i Malmöhus län yttranden från landsfogden i länet, poliskammaren i Malmö, länsnykterhetsnämnden, föreningen Malmöhus läns landsfiskaler och barnavårdsnämnden i Hälsingborg, länsstyrelsen i Skaraborgs län yttranden från landsfogden i länet, stadsfiskalerna i Skövde och Lidköping, länsnykterhetsnämnden, skyddskonsulenten i Västgöta-Dals distrikt, socialvårdskonsulenten i nionde distriktet, förste provinsialläkaren samt föreningen Skaraborgs läns landsfiskaler, länsstyrelsen i Örebro län yttranden från länsnykterhetsnämnden, poliskammaren i Örebro och barnavårdsnämnden i Karlskoga, länsstyrelsen i Kopparbergs län yttrande från landsfogden i länet, länsstyrelsen i Gävleborgs län yttrande från föreningen Gävleborgs läns landsfiskaler samt slutligen länsstyrelsen i Norrbottens län yttranden från skyddskonsulenten i Norrbottens distrikt, barnavårdsnämnderna i Luleå och Gällivare samt föreningen Norrbottens läns landsfiskaler.

Yttranden har härjämte inkommit från barnavårdsnämnderna och nykterhetsnämnderna i Göteborg och Malmö, föreningarna Sveriges häradshövdingar, Sveriges stadsdomare, Sveriges auditörer och Sveriges polismästare, Sveriges advokatsamfund, svenska kriminalistföreningen, svenska fångvårdssällskapet, svenska skyddsförbundet, föreningen Sveriges skyddskonsulenter och skyddsassistenter, föreningen Skyddsvärnet i Göteborg, svenska psykiatriska föreningen, rättspsykiatriska föreningen, svenska socialvårdsförbundet, svenska nykterhetsvårdsförbundet, de erkända alkoholistanstalternas centralorganisation, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, Sveriges läkarförbund och Stockholms nämndemannaförening.

Den föreslagna möjligheten att kombinera villkorlig dom eller skyddstillsyn med böter har allmänt tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Bland myndigheter som finner reformen värdefull kan nämnas *hovrätten över Skåne och Blekinge, socialstyrelsen, Stockholms rådhusrätt, statsåklagarna i Stockholm, Göteborg och Malmö* samt *föreningen Sveriges häradshövdingar*.

Svea hovrätt uttalar, att möjligheten att kombinera skyddstillsyn och böter måste betraktas som en kriminalpolitisk vinning av icke oväsentlig betydelse. Hittillsvarande erfarenhet visar att det ofta varit önskvärt att kunna förena bötesstraff med s. k. kvalificerad villkorlig dom. Eftersom den till skyddstillsyn dömda under alla förhållanden kommer att stå under viss övervakning, lär han regelmässigt kunna betala böterna. Rörande tillämpningen av kombinationen villkorlig dom och böter yttrar hovrätten:

I motiven uttalar beredningen, att den villkorliga domen är väsentligen avsedd för det klientel som åsyftades när villkorlig dom infördes i svensk rätt, nämligen tillfällighetsbrottslingar vilkas prognos är så god att, utöver den varning som domen innebär, några särskilda åtgärder ej erfordras för deras tillrättaförande. Med hänsyn härtill synes det icke finnas utrymme för

att i individualpreventivt syfte använda böter såsom tilläggsstraff vid villkorlig dom. Hovrätten kan därför icke ansluta sig till beredningens uppfattning att skäl till ådömande av böter jämte villkorlig dom skulle föreligga, så snart en skärpning av reaktionen mot brottet är önskvärd för den dömdes tillrättaförande. Är en straffskärpning motiverad i individualpreventivt hänseende, bör villkorlig dom icke meddelas utan annan lämpligare påföljd väljas. Däremot är hovrätten ense med beredningen om att fall kunna förekomma, då enbart villkorlig dom från allmän synpunkt skulle framstå såsom en alltför lindrig påföljd, men denna invändning skulle bortfalla, om den villkorliga domen kombinerades med bötesstraff. Villkorlig dom i förening med böter bör i viss utsträckning kunna komma till användning vid sådana brott — t. ex. rattfylleri — där allmänpreventionens krav för närvarande föranleder ett schablonmässigt ådömande av korta frihetsstraff.

Sveriges advokatsamfund, som också tillstyrker förslaget, reagerar mot ett motivuttalande av beredningen angående fall i vilka kombinationen av villkorlig dom och böter skulle kunna tillämpas. Enligt samfundets mening kan den omständigheten, att av två medverkande den ene dömes till böter, icke få tjäna som motivering för att döma även den andre härtill, om denne — bortsett från denna omständighet — anses böra komma i åtnjutande av villkorlig dom utan kombination med böter.

Det må i detta sammanhang nämnas, att advokatsamfundet i anslutning till den föreslagna bestämmelsen om möjlighet att kombinera fängelsestraff med böter uttalar, att uttryckligt förbud bör stadgas mot att tillämpa bestämmelsen så, att maximum i straffskalan för brottet överskrides.

I några yttranden yppas en viss tvekan mot förslaget.

Justitiekanslersämbetet yttrar:

Den här föreslagna nyheten att kombinera villkorlig dom med böter förefaller i och för sig välgrundad. Emellertid synes icke uteslutet, att böterna komma att uppfattas som den enda reaktionen å brottet; särskilt torde så kunna bli förhållandet, om något straff ej är utsatt i domen. Är brottet av sådan svårhetsgrad, att enbart böter klart framstå som ett alltför lindrigt straff, kan den föreslagna förändringen, i stället för att — såsom bland annat avses — vara till bättnad ur allmänpreventiv synpunkt, verka i motsatt riktning.

Länsstyrelsen i Örebro län och föreningen Sveriges landsfogdar finner, att förslaget kan leda till att villkorlig dom med dagsböternas hjälp kan komma att tillämpas i större utsträckning än som är avsett. Länsstyrelsen uttalar emellertid, att sådana skäl icke med samma styrka kan åberopas mot en kombination av skyddstillsyn och böter.

Fångvårdsstyrelsen, som utan invändning tillstyrker förslaget att jämte villkorlig dom skall kunna ådömas böter, yttrar att skyddstillsyn i och för sig utgör en så allvarlig och under lång tid kännbar reaktion, att den sällan torde behöva skärpas. Risk föreligger att en i arbetsförhållanden och ekonomiskt avseende mindre välanpassad person tar knäcken, om han förutom att stå under tillsyn skall känna sig förföljd av indrivningsmyndigheterna. I sådana fall kan en bötespåföljd motverka de positiva hjälpåtgärder som skyddstillsyn innebär. Fångvårdsstyrelsen föreslår att kombinationen

skyddstillsyn och böter skall kunna ifrågakomma endast om synnerliga skäl är därtill. Även *anstaltsnämnden vid fångvårdsanstalten i Västerås* hyser betänkligheter i sistnämnda hänseende. Beträffande kombinationen villkorlig dom och böter uttalar anstaltsnämnden, att det icke är tillrådligt att böter tillgripes för att möjliggöra att villkorlig dom meddelas i fall där den eljest ur allmän synpunkt icke skulle komma i fråga.

Departementschefen

Brottsligheten har under 1950-talet visat en oroande tendens till ökning. Det är med hänsyn härtill av största vikt att alla möjligheter tillvaratages för att göra brottsbekämpandet effektivare än för närvarande.

Tydligt är att kampen mot brottsligheten måste föras på många områden och på många olika sätt. Det är nödvändigt att anpassa åtgärderna efter olika brottsföreteelser och olika slag av brottsklientel. Av stor betydelse härvidlag är kriminalvården i frihet. Alltjämt är väl frihetsförlust genom omhändertagande på anstalt den viktigaste reaktionen mot mera allvarlig brottslighet. Domstolarna har emellertid i väsentlig omfattning kunnat ersätta frihetsstraff med andra åtgärder för brottslingens tillrättaförande, framför allt villkorlig dom. Nuförtiden synes omkring 40 procent av alla i första instans för straffregisterbrott dömda personer erhålla villkorlig dom. Till denna utveckling torde ha medverkat en växande insikt hos domstolarna om de nackdelar som är förbundna med omhändertagande i anstalt. Den gällande lagen om villkorlig dom ger också vissa möjligheter att åstadkomma en verklig kriminalvård i frihet, varigenom lagöverträdaren kan tillrättaföras.

I olika sammanhang har likväl farhågor framförts att villkorlig dom kommit att brukas i alltför stor omfattning. Att villkorlig dom stundom meddelats i fall, där de förutsättningar för sådan dom som har avseende på lagöverträdarens individuella förhållanden sedermera visar sig icke hålla, kan givetvis ej förnekas. Så tycks dock icke ha skett alltför ofta. Av de siffror som strafflagberedningen redovisar angående återfall i brott efter villkorlig dom framgår, att risken för att villkorligt dömda med övervakning skall återfalla under en observationstid av fem år är knappt 25 procent; för villkorligt dömda som ej ställts under övervakning torde motsvarande procenttal vara väsentligt lägre. Detta kan givetvis icke tolkas så att i ungefär vart fjärde fall villkorlig dom egentligen icke borde ha meddelats. För det första kan orsakerna till återfallet vara att söka i omständigheter som icke kunnat förutses vid tiden för den villkorliga domen. Men vidare användes villkorlig dom, enligt min mening med rätta, i viss utsträckning i fall där prognosen icke bedömes såsom gynnsam men där det kan antagas, att den behandling som kan anordnas genom en villkorlig dom är den bästa av de påföljder som står till buds. Återfallssiffrorna ger emellertid anledning till övervägande om icke kriminalvården i frihet kan effektiviseras.

Det har också stundom ifrågasatts, om icke villkorlig dom brukats i en utsträckning som inverkat menligt på den allmänna laglydnaden. Att bilda sig en säker uppfattning i denna fråga ställer sig mycket svårt. Vi vet allt-

för litet om vilka faktorer som driver människor till brott och vilka som verkar avhållande. Det torde dock icke kunna uteslutas, att en alltför vidsträckt tillämpning av sådan villkorlig dom, som ej medför något för den dömde kännbart ingripande och därför närmast är en villkorlig påföljds-eftergift, kan föranleda andra människor och icke minst unga personer att begå brott i förhoppning att de — i händelse av upptäckt — icke skall drabbas av någon påtaglig samhällsreaktion. I den mån den villkorliga domen verkligen medför en behandling med effektiv övervakning och mer eller mindre ingripande föreskrifter samt uppfattningen härom tränger igenom hos allmänheten, torde däremot risken för en sådan inverkan på den allmänna laglydnaden vara betydligt mindre.

Strafflagberedningen har föreslagit olika åtgärder i syfte att göra villkorlig dom till en effektivare påföljd än nu. Bl. a. har i förslaget den nuvarande villkorliga domen delats upp i två påföljder, villkorlig dom och skyddstillsyn, och i samband därmed föreslås en omfattande organisatorisk förstärkning av kriminalvården i frihet. Till en så genomgripande reform som här avses är jag icke beredd att nu taga ställning, utan härmed torde få anstå till det slutliga övervägandet av del av beredningen föreslagna påföljdssystemet. Jag vill dock framhålla, att en organisatorisk utbyggnad av kriminalvården i frihet sedan länge pågår. Sålunda har skyddskonsulentorganisationen efter hand väsentligt förstärkts under de 15 år som gått sedan den nu gällande lagen om villkorlig dom trädde i kraft, och vid årets riksdag har i enlighet med förslag i statsverkspropositionen anvisats medel för en ytterligare utökning.

Beredningen har i angivna syfte även föreslagit andra åtgärder, däribland möjligheten att förena villkorlig dom och skyddstillsyn med böter. Tanken att införa en sådan kombinationsmöjlighet, som förekommer i utländsk lagsliftning, har under remissbehandlingen vunnit allmän anslutning. Även riksdagen har redan visat intresse för en reform i denna riktning. I sitt av riksdagen godkända utlåtande 1958: B 4 uttalade sålunda allmänna beredningsutskottet, att förslaget att kombinera villkorlig dom med böter syntes vara väl avvägt.

Enligt min mening talar goda skäl för att denna kombinationsmöjlighet införlivas med svensk rätt. Till den motivering strafflagberedningen givit för förslaget kan jag i huvudsak ansluta mig. Syftet med den villkorliga domen har framför allt varit att i möjligaste mån förhindra att lagöverträdare kommer i kontakt med fängelsemiljön. Därav behöver emellertid icke följa att den som uppfyller förutsättningarna för villkorlig dom skall befrias från varje ingripande. Det torde stundom med hänsyn till den dömde själv vara önskvärt, att han icke bara underkastas en prövotid utan även drabbas av en omedelbart kännbar samhällsreaktion. Även av andra skäl kan det vara påkallat att samhället mera eftertryckligt reagerar mot brottsligheten. Enligt lagen om villkorlig dom skall hänsyn tagas till de allmänpreventiva synpunkterna; villkorlig dom får icke meddelas om det av hänsyn till den allmänna laglydnaden är påkallat att den brottslige undergår straff. Valet kom-

mer då att stå mellan villkorlig dom och ovillkorligt straff. I de fall, där villkorlig dom ur resocialiseringssynpunkt framstår som den bästa åtgärd som kan vidtagas, synes det emellertid kunna vara till fördel, om möjlighet finnes att skärpa samhällets ingripande, så att allmänpreventiva synpunkter tillgodoses, utan att man fördenskull behöver avstå från att meddela villkorlig dom. Någon nämnvärd utökning av tillämpningsområdet för villkorlig dom torde härigenom icke komma att ske; ett visst utrymme för användning av villkorlig dom jämte ovillkorligt bötesstraff borde dock finnas vid sådana brottstyper, som föranleder korta frihetsstraff men där villkorlig dom för närvarande anses utesluten av allmänpreventiva skäl. Ådömandet av ovillkorliga böter i därför lämpade fall synes likväl vara ägnat att motverka den risk som det nuvarande bruket av villkorlig dom kan innebära för den allmänna laglydnaden.

Redan enligt gällande lag kan böter i vissa fall ådömas jämte villkorlig dom. Om någon skall dömas för flera brott, kan nämligen enligt 4 kap. 1 § strafflagen särskilt bötesstraff bestämmas för brott som finnes förskylla böter jämte det att annan påföljd bestämmas för brottsligheten i övrigt. Kan enligt denna bestämmelse böter ådömas jämte en villkorlig dom, tillgodoses i viss utsträckning det syfte man vill nå med den av strafflagberedningen föreslagna påföljdscombinationen. Bestämmelsen har emellertid en begränsad räckvidd. Det krävs nämligen, att gärningsmannen har begått flera brott och att något av dem är sådant att det i och för sig icke skulle föranleda annat än bötesstraff.

Då möjligheten att döma till böter jämte villkorlig dom synes vara värdefull ur kriminalpolitisk synpunkt och utan större svårigheter kunna införlivas med nuvarande påföljdssystem, vill jag förorda att erforderliga lagändringar i sådant syfte nu vidtages utan avbidan på den stora strafflagsrevisionen. Självfallet får man inte göra sig några överdrivna föreställningar om verkan i kampen mot brottsligheten av en reform av denna begränsade räckvidd, men den bör i sin mån kunna fylla en funktion i strävandena att motverka brottsligheten.

Användningsområdet för ifrågavarande påföljdscombination bör icke inskränkas till vissa brott eller brottstyper. För att tillgodose syftet med reformen bör möjligheten att döma till böter vara oberoende av brottets art. Det finnes icke heller någon anledning att begränsa tillämpningen till sådana brott, där straffskalan innehåller böter. Böter bör kunna ådömas även vid sidan av villkorlig dom som avser brott, på vilket enligt straffskalan endast kan följa frihetsstraff. De böter som på detta sätt ådömes jämte villkorlig dom utgör påföljd för samma brott, som den villkorliga domen avser.

Den nu förordade reformen torde komma att få betydelse främst i fråga om brottslingar över 18 år. För de yngre lagöverträdare, som omfattas av 1944 års lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, synes nämligen villkorlig dom icke förekomma i någon större utsträckning. Som även strafflagberedningen framhållit torde dock en combination av villkorlig dom och

böter stundom vara lämplig jämväl för ungdomar under 18 år med egna inkomster.

Med hänsyn till att gällande rätt bygger på den principen att en tilltalad, vare sig han begått ett eller flera brott, endast skall dömas till *en* straffrättslig påföljd, förutsättes för att en systematiskt fullt tillfredsställande lagstiftning skall erhållas att en omfattande omarbetning vidtages. En sådan omarbetning skulle emellertid nu föra för långt. I avbidan på den genomgripande reformering av påföljdssystemet som kan väntas på grundval av strafflagberedningens förslag torde därför som ett provisorium i *lagen om villkorlig dom* få infogas en särskild paragraf, 1 a §, med den erforderliga huvudbestämmelsen.

Detta stadgande bör i enlighet med vad jag tidigare anfört innehålla, att böter får ådömas jämte villkorlig dom om det för den dömdes tillrättaförande eller eljest finnes påkallat. Formuleringen innebär, att såväl individualpreventiva som allmänpreventiva synpunkter skall beaktas. Frågan huruvida böter skall ådömas kommer alltså att utgöra ett led i övervägandena, om villkorlig dom är den lämpligaste åtgärden ur resocialiseringssynpunkt och om sådan dom med hänsyn till den allmänna laglydnaden är en tillräcklig samhällsreaktion. Några närmare regler härutöver om när böter skall ådömas torde icke behöva upptagas i lagtexten. Jag vill dock anföra vissa synpunkter på detta spörsmål.

Om i den villkorliga domen särskilda föreskrifter meddelas för att främja den villkorligt dömdes tillrättaförande, kan domen innebära en mycket kännbar reaktion för honom. I sådana fall torde det finnas mindre anledning än eljest att ådöma böter vid sidan av den villkorliga domen. Det bör givetvis också beaktas, att ett bötesstraff kan inverka menligt på de resocialiseringsåtgärder som vidtages i samband med den villkorliga domen. Särskild uppmärksamhet kräver fall, där skadestånd ålagts den dömda, varvid det ofta är lämpligt att giva föreskrifter om tid och sätt för betalning av skadeståndet. Det är då angeläget, att icke målsägandens möjligheter att utfå sitt skadestånd försvåras av att domstolen ådömer kompletterande böter. Ett annat fall, i vilket skäl talar mot att den här föreslagna bestämmelsen tillämpas, är när domstolen finner att enligt 4 kap. 1 § strafflagen för något av flera brott särskilt bötesstraff skall ådömas.

Villkorlig dom kan nu meddelas även beträffande ett ådömt bötesstraff — förutsatt likväl att frihetsstraff ingår i straffskalan för brottet — och ett villkorligt anstånd med ådömande av straff kan avse brott för vilket om straff skulle ha bestämts detta hade stannat vid böter. Något formellt hinder att ådöma ovillkorliga böter vid sidan av en sådan villkorlig dom har icke uppställts i den föreslagna bestämmelsen. Det torde även utan uttrycklig bestämmelse stå klart, att möjligheten att ådöma kompletterande böter i allmänhet ej bör utnyttjas i dylika fall.

Böter av det slag varom här är fråga torde bära ådömas i dagsböter. Därvid får dagsbotens belopp bestämmas enligt de allmänna reglerna i 2 kap.

8 § strafflagen. Vad detta lagrum innehåller därom att antalet dagsböter skall bestämmas efter brottets beskaffenhet, kan emellertid icke utan vidare tillämpas i fall som nu avses. För att den samlade reaktionen mot den tilltalades brottslighet skall bli lämpligt avvägd, måste domstolen vid fastställandet av dagsbotsantalet taga hänsyn till att villkorlig dom samtidigt ådömes. Detta får anses med tillräcklig tydlighet framgå av den föreslagna lagtexten, när däri stadgas att böterna ådömes såsom särskilt straff för samma brott som den villkorliga domen avser. Högsta antalet dagsböter torde kunna fastställas till 120, och detta maximum bör gälla även då böterna ådömes jämte en villkorlig dom för flera brott. Avser det villkorliga anståndet verkställighet av ett i domen utsatt straff, får beaktas att antalet dagsböter icke bestämmas så högt att — enligt de grunder som anges i 4 kap. 6 § strafflagen — det för brottet stadgade maximistraffet överskrides. Uttrycklig bestämmelse härom torde böra meddelas.

Å böter som ådömes med stöd av den föreslagna nya bestämmelsen bör tillämpas de regler som eljest gäller för verkställighet av bötesstraff. Det kan icke vara lämpligt att härvidlag lägga några särskilda förpliktelser på de organ som handhar övervakningen av de villkorligt dömda. Bestämmelserna i lagen om verkställighet av bötesstraff och förordningen angående indrivning och redovisning av böter skall alltså iakttagas. Vid övervägande huruvida hinder mot förvandling möter enligt 8 § nämnda lag får observeras, att bötesstraff enligt den föreslagna 1 a § ej ålagts med tillämpning av 4 kap. 1 § strafflagen även om den villkorliga domen avser flera brott. Förvandlas böterna till frihetsstraff, får enligt vanliga regler bedömas om verkställigheten av förvandlingsstraffet skall villkorligt anstå. Huruvida bristande betalning av böterna bör leda till förverkande av den villkorliga dom, jämte vilken böterna ådömts, prövas jämlikt 13 § 3 mom. lagen om villkorlig dom, som stadgar att villkorligt anstånd kan förklaras förverkat om den dömda ålägges förvandlingsstraff för böter.

I enlighet med den ståndpunkt jag här intagit bör det särskilda bötesstraff som ådömts jämte en villkorlig dom icke påverkas av att det villkorliga anståndet förklaras förverkat; verkställigheten av böterna bör alltså oberoende därav fortgå. En konsekvens härav är också, att böterna icke skall ingå i gemensamt straff som enligt 13 § 1 mom. lagen om villkorlig dom i vissa fall skall bestämmas, när anståndet förklaras förverkat eller förklaras skola avse jämväl annat brott. En uttrycklig bestämmelse härom torde böra upptagas i nyssnämnda lagrum. Icke heller bör den omständigheten, att det villkorliga anståndet ej kan förklaras förverkat och att straff för brottet enligt 16 § lagen om villkorlig dom i anledning därav skall vara förfallet, medföra att böter som ådömts jämte den villkorliga domen bortfaller. Böterna bör preskriberas enligt reglerna i 5 kap. 20 § andra stycket strafflagen. Med denna konstruktion av det särskilda bötesstraffet bör uppenbarligen, då villkorligt anstånd med ådömande av straff förklaras förverkat enligt 12 § lagen om villkorlig dom eller enligt 13 § 1 eller 3 mom. samma lag, vid bestämmande av straff för brottet hänsyn

tagas till det tidigare ådömda bötesstraffet. Liksom när böter ådömes jämte en villkorlig dom med utsatt straff skall domstolen alltså även i denna situation tillse, att den samlade reaktionen mot brottet blir lämpligt avvägd och att det för brottet stadgade straffmaximum icke överskrides. Detta får anses framgå av det föreslagna andra stycket i 1 a §.

Enligt 2 och 3 §§ lagen om ungdomsfängelse och 2 § lagen om förvaring och internering i säkerhetsanstalt kan ungdomsfängelse eller förvaring i vissa fall då villkorligt anstånd förklaras förverkat ådömas för det brott som avsetts med den villkorliga domen. I sådant fall skall domstolen förordna, att ungdomsfängelset eller förvaringen träder i stället för böter som ådömts jämte den villkorliga domen. Detta får anses följa omedelbart av nämnda paragrafer och framgår i vart fall vid en jämförelse med 20 § ungdomsfängelselagen och 13 § lagen om förvaring och internering i säkerhetsanstalt.

I 24 § lagen om villkorlig dom meddelas bestämmelser om nöjdförklaring. Avges nöjdförklaring beträffande den villkorliga domen, börjar prövotiden löpa med den övervakning och de föreskrifter som kan ha bestämts. Har talan fullföljts, skall den fullföljda talan anses återkallad i de delar som nöjdförklaringen avser. Beträffande bötesstraff finnes för närvarande icke några bestämmelser om nöjdförklaring. När det gäller böter som enligt den föreslagna 1 a § ådömts jämte villkorlig dom måste det emellertid anses olämpligt, att talan beträffande dem skulle kunna föras av den dömde i fall då han avgivit nöjdförklaring i vad han erhållit villkorlig dom. Böterna ingår i den totala påföljden och domen bör i förevarande avseende ses som en helhet. Avges nöjdförklaring beträffande den villkorliga domen, bör därmed följa att talan icke heller kan föras i fråga om bötesstraffet. Att sträcka verkningarna av nöjdförklaringen längre än så torde icke böra övervägas i detta sammanhang. För verkställbarheten av bötesstraffet bör därför även i nu angivet fall gälla bestämmelserna i 22 § förordningen om utskönningslagens införande.

Strafflagberedningen har uttalat att, när den tilltalade är krigsman och målet handlägges som militärt mål, det kan vara att föredraga att villkorlig dom förenas med disciplinstraff i stället för med böter. Jag delar uppfattningen att detta stundom kan vara lämpligt. Såsom beredningen uttalat får 2 och 3 §§ lagen om disciplinstraff för krigsmän anses öppna möjlighet att även i sådant fall döma till disciplinstraff i stället för böter. Vad i lagen om villkorlig dom föreslagits beträffande böter som ådömes jämte 1 a § bör i tillämpliga delar gälla även disciplinstraff som ålägges jämte villkorlig dom. Då särskild bestämmelse härom torde erfordras, synes lämpligen i sistnämnda lag böra införas en ny paragraf, 24 a §, av innehåll att, om med stöd av 2 eller 3 § lagen om disciplinstraff för krigsmän disciplinstraff ådömes i stället för böter jämte 1 a §, vad i 13 § 1 mom, 16 § och 24 § lagen om villkorlig dom stadgas om sådana böter skall äga motsvarande tillämpning beträffande disciplinstraffet.

Särskilda bestämmelser angående registreringen av domar varigenom böter eller disciplinstraff ådömts jämte villkorlig dom torde icke vara påkallade. Den villkorliga domen skall alltid antecknas i allmänna straffregistret. Därest bötesstraffet uppgår till 60 dagsböter eller mer, kommer emellertid enligt 1 § 1. straffregisterlagen — om 12, 20, 21, 22 eller 23 kap. strafflagen tillämpats — anteckning att ske även av bötesstraffet. Någon olägenhet härav torde icke uppkomma. Av 57 § kungörelsen den 19 november 1948 angående den militära rättsvården torde, utan att paragrafen ändras, följa att såväl den villkorliga domen som ett därjämte ådömt disciplinstraff skall antecknas i militära straffregistret.

Införande av möjligheten att jämte villkorlig dom döma till särskilt bötesstraff eller disciplinstraff synes icke nödvändiggjöra någon ändring av rättegångsbalkens regler om omröstning till dom, 29 kap. 2—4 §§. Frågan huruvida böter eller disciplinstraff skall ådömas torde i detta sammanhang bli att avgöra på samma sätt som nu gäller beträffande förordnande om övervakning och meddelande av särskilda föreskrifter vid villkorlig dom.

Några särskilda övergångsbestämmelser i anslutning till ikraftträdandet av de nu föreslagna lagändringarna synes icke erforderliga. Då möjligheten att kombinera villkorlig dom och böter ej får utnyttjas så, att den för brottet stadgade straffskalan överskrides, och då denna kombinationsmöjlighet kan öka förutsättningarna för den tilltalade att komma i åtnjutande av villkorlig dom, lär några invändningar icke kunna resas mot att tillämpa de nya bestämmelserna även på brott, som begåtts före ikraftträdandet.

II. Tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömda

Gällande rätt

Lagen om villkorlig dom innehåller icke några bestämmelser om omhändertagande av den villkorligt dömda. Därest han utan att därigenom begå brott åsidosätter något som till följd av den villkorliga domen åligger honom, kan domstolen enligt 12 § förordna om övervakning om den dömda ej redan står under övervakning, meddela föreskrift enligt 8 §, förordna om förlängning av prövotiden, besluta att varning skall tilldelas den dömda eller förklara anståndet förverkat. Har domstolen tillsatt övervakningsnämnd, kan nämnden vidtaga sådan åtgärd, dock ej förklara anståndet förverkat. Föreskrifter enligt 8 § kan avse den dömdes utbildning, arbetsanställning, vistelseort, bostad eller användande av fritid; vidare kan det åläggas honom att avhålla sig från bruk av rusdrycker, att underkasta sig behandling å sjukhus, vårdanstalt för alkoholmissbrukare eller annan anstalt och att underkasta sig inskränkning i förfogandet över arbetsförtjänst eller andra tillgångar. Om det finnes lämpligt kan också föreskrivas, att den dömda bör

på tid och sätt som anges i domen söka fullgöra skadeståndsskyldighet på grund av brottet. Om den dömden gör sig skyldig till nytt brott, kan domstolen enligt 14 §, om anståndet icke förklaras förverkat, meddela ändrade bestämmelser i enlighet med 12 §.

Beträffande de föreskrifter för den villkorligt dömden som här nämnts gäller, att något tvångsvis genomförande ej kan ske; det förutsättes att den dömden frivilligt medverkar. Han är emellertid underkastad det hotet, att i annat fall åtgärder vidtages enligt 12 §, varvid förverkande av anståndet kan komma i fråga. Det enda tvångsingripande som lagen medger är att domstol eller övervakningsnämnd kan erhålla handräckning av polismyndighet för den dömdes inställande inför domstolen eller nämnden.

Lagens ståndpunkt är vidare den att under prövotidens gång ny föreskrift enligt 8 § endast får meddelas om den dömden misskött sig. Har föreskrift i visst hänseende meddelats redan i domen, kan den föreskriften emellertid ändras eller upphävas så snart anledning förekommer därtill.

Vid andra former av kriminalvård i frihet än villkorlig dom finnes vissa möjligheter till tillfälligt omhändertagande. I 16 § lagen om villkorlig frigivning stadgas sålunda att, om fråga uppkommer om förverkande av villkorligt medgiven frihet, fångvårdsstyrelsen kan, såframt omständigheterna förleder därtill, besluta att den frigivne skall tagas i förvar i avbidan på vidare förordnande. Liknande bestämmelser upptages i 17 § ungdomsfängelselagen och 12 § lagen om förvaring och internering i säkerhetsanstalt. Endast i lagen om villkorlig frigivning har fastställts en längsta tid för omhändertagandet; den omhändertagne skall lösgivas, såvida beslut om den villkorligt medgivna frihetens förverkande ej har meddelats inom en vecka efter det han tagits i förvar.

Strafflagberedningen

Strafflagberedningen har i sitt förslag om skyddstillsyn — som i princip innebär kriminalvård i frihet — upptagit en bestämmelse, enligt vilken den dömden kan tillfälligt omhändertagas på lämpligt sätt. Sådant omhändertagande skall kunna ske, om det med hänsyn till den dömdes sinnesförfattning eller eljest finnes erforderligt för hans tillrättaförande. Det må nämnas, att beredningens förslag, vilket medger att föreskrifter meddelas vid skyddstillsyn i huvudsak i samma omfattning som enligt 8 § lagen om villkorlig dom, ej för meddelande av nya föreskrifter under prövotiden förutsätter att den dömden misskött sig.

Beredningen anför att den nuvarande möjligheten att taga villkorligt frigivna i förvar visat sig vara av stort värde. I samband med att den frigivne tagits i förvar, har tillsynsmannen eller skyddskonsulenten fått tillfälle att tala den omhändertagne till rätta och ordna upp hans förhållanden. Detta har i allmänhet lett till att förverkande av den villkorligt medgivna friheten kunnat undvikas och att kriminalvården i frihet kunnat fortsätta. Beredningen uttalar vidare följande:

Det är enligt strafflagberedningens mening en brist, att de organ som har tillsyn över de villkorligt dömdas behandling icke äger någon liknande möjlighet att ingripa, när en akut risk föreligger för återfall i brott eller för annan misskötsamhet från den dömdes sida. Om en villkorligt dömd bryter mot meddelade föreskrifter och undandraget sig övervakning genom att byta vistelseort, kan skyddskonsulenten visserligen få honom efterspanad genom polisens försorg. Polismyndigheten äger dock icke befogenhet att återföra den dömden eller att kvarhålla honom och därigenom förhindra, att han avviker på nytt. Detta har visat sig medföra svårigheter för tillsynsorganen att i dylika fall få kontakt med den dömden.

Ett tillfälligt omhändertagande kan emellertid vara ändamålsenligt ur behandlingssynpunkt, även om den dömden icke har brutit mot meddelade föreskrifter eller eljest visat bristande skötsamhet. Utan att detta är fallet kan han nämligen ha kommit i ett sådant orostillstånd att med hänsyn till hans sinnesförfattning en allvarlig risk föreligger för ny brottslighet.

Särskilt i fråga om unga personer kan enligt beredningen en kort tids omhändertagande, varunder övervakningsorganen får tillfälle att påverka den dömden, vara ägnat att återställa hans sinnesjämvikt och undanröja risken för ny kriminalitet.

Beredningen framhåller att åtgärden skall vara individualpreventivt motiverad och att den icke får tillgripas enbart i syfte att skärpa påföljden mot den dömden.

Omhändertagandet avses i regel skola vara högst en vecka. För att den dömden skall kunna kvarhållas längre tid förutsättes synnerliga skäl. Genom nytt beslut kan då förordnas, att han skall kvarhållas ytterligare högst en vecka. Något formellt hinder föreligger enligt förslaget icke mot att omhändertagande sker flera gånger under prövotiden. Om ett upprepat omhändertagande blir aktuellt, torde emellertid ofta förutsättningar saknas för fortsatt kriminalvård i frihet, och skyddstillsynen bör då i stället utbytas mot annan påföljd.

Enligt förslaget skall skyddstillsynen handhas av lokala tillsynsnämnder, vilka skall ha att meddela erforderliga föreskrifter. Det är också på sådan nämnd det skall ankomma att besluta om tillfälligt omhändertagande. Över beslut om omhändertagande får den dömden föra talan genom besvär hos hovrätt; beslutet skall dock genast lända till efterrättelse, om ej nämnden eller hovrätten annorlunda förordnar.

Beträffande verkställigheten av beslut om omhändertagande upptager förslaget ett stadgande om att polismyndighet skall lämna handräckning för den dömdes omhändertagande. Omhändertagandet torde enligt beredningen i regel komma att ske i polisarrest, liksom nu sker när villkorligt frigivna tages i förvar. Beredningen anmärker, att den allmänna standarden hos polisarresterna visserligen icke är god, men anser att en placering där i allmänhet kan godtagas med hänsyn till den korta tid som den dömden får kvarhållas. Dessutom pekar beredningen på att en väsentlig förbättring av polisarresternas beskaffenhet och utrustning kan förväntas efter ett genomförande av polisarrestutredningens förslag (se nu lagen den 25 april 1958 om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. samt i anslutning därtill utfär-

dade författningar). Om den dömde är under 21 år torde enligt beredningen stundom kunna utverkas, att han under tiden för omhändertagandet placeras på någon barnavårdande institution.

Särskilda framställningar

I särskilda skrivelser har *Göteborgs rådhusrätt* och *övervakningsnämnden vid Stockholms rådhusrätt* hemställt, att redan innan ståndpunkt tages till strafflagberedningens förslag i dess helhet sådan ändring vidtages i den nu gällande lagen om villkorlig dom att den villkorligt dömde kan tillfälligt omhändertagas. Rådhusrätten anför:

Vid Göteborgs rådhusrätt har under de senare åren inkommit ett flertal framställningar rörande åtgärder mot sådana villkorligt dömda, som under en stor del av prövotiden undandragit sig all förbindelse med övervakaren och vilkas vistelseort är för denne okänd. För efterspanande av den dömde står i sådana fall icke något annat medel domstolen till buds än att den dömde efterlyses i polisens spärrlista, varefter han med stöd av 21 § förutnämnda lag kan efter domstols förordnande inställas i ärendet, därest hans vistelseort kunnat utrönas. Ofta blir emellertid ett efterforskningsförfarande av nämnd art helt resultatlöst. Någon gång händer det, att upplysning om den eftersökte erhålles därigenom att han blivit anhållen för fylleri. Polismyndigheten äger emellertid då ej kvarhålla honom under så lång tid, att han kan genom dess försorg införpassas till domstolen, även om ärendet skulle kunna så gott som omedelbart utsättas till handläggning; och då han senare sökes under uppgiven bostadsadress — om han haft någon mera fast sådan — kan han ånyo vara försvunnen ur sikte.

De sålunda förefintliga missförhållandena innebära enligt rådhusrättens förmenande en betänklig inskränkning i domstolens möjligheter till ingripande mot den dömde. Det kan icke vara riktigt, att denne skall på sätt som antytts kunna undandraga sig den tillsyn, som förutsatts vid domens meddelande och som det enligt lagen åligger honom att underkasta sig. Särskilt med hänsyn till det betydande antal fall, vari numera tillämpas villkorlig dom, ter det sig såsom en synnerligen angelägen uppgift att skapa möjlighet till effektivt ingripande för den dömdes tillrättaförande.

Efter en redogörelse för strafflagberedningens förslag fortsätter rådhusrätten:

Enligt rådhusrättens mening bör med en lösning av det föreliggande spörsmålet icke anstå till dess slutlig ståndpunkt tagits till strafflagberedningens omförmälda betänkande. Uppgiften synes emellertid kunna i nuvarande läge begränsas till det syfte, rådhusrätten inledningsvis angivit, nämligen till att bereda möjlighet att på ett effektivt sätt uppspara den avvikne i och för hans inställande vid domstolen. Detta syfte torde tillgodoses genom en föreskrift, att han må efter domstolens förordnande omhändertagas i avbidan på ärendets behandling inför domstolen. Ett sådant förordnande bör givetvis medföra, att den eftersökte må efterspanas i den ordning, som gäller för tilltalade eller misstänkta, beträffande vilka häktningsbeslut meddelats. I likhet med vad strafflagberedningen anför med avseende å den av beredningen förordade föreskriften torde ett omhändertagande böra verkställas i polisarrest, såsom för närvarande förekommer i fråga om villkorligt frigivna med flera. Att domstolen bör efter erhållet besked om verkställighet av för-

ordnandet företaga ärendet till handläggning utan dröjsmål torde ligga i sakens natur.

Övervakningsnämnden framhåller i sin skrivelse att införande av möjlighet till ett tillfälligt omhändertagande skulle innebära en avsevärd effektivisering av hithörande område av kriminalvården i frihet. Nämnden instämmer till alla delar i strafflagberedningens uttalanden. Enligt nämndens mening krävs omedelbara åtgärder för en effektivisering av den villkorliga domen. Övervakningsnämnden anför vidare följande:

Nämnden har i dessa frågor samrätt med skyddskonsulenterna Nanna Erikson, Georg Fitinghoff och Sten Lilliehöök, vilka har uppsikt över villkorligt dömda i Stockholm. De tre skyddskonsulenterna är ense med nämnden om behovet av en bestämmelse av ifrågavarande slag, och de har särskilt framhållit vissa fall då ett tagande i förvar skulle fylla en viktig funktion. Ett är att en villkorligt dömd söker hålla sig undan under sådana omständigheter att man måste befara risk för nya brott; ett annat att den villkorligt dömda befinner sig i en period av alkoholmissbruk, som icke kan på annat sätt avbrytas, och det tillika kan antagas att vederbörande under alkoholens inflytande begår nya brott eller på annat sätt skadar sig själv eller annan — för övrigt ett efter de senaste ändringarna på nykterhetslagstiftningens område icke ovanligt fall. Vidare har nämnts sådana fall, där vederbörande börjat missbruka narkotika och ett snabbt ingripande därför framstår såsom särskilt påkallat för att få vederbörande under kontroll. Anmälan till övervakningsnämnd eller övervakningsdomstol för åtgärd och efterspaning har enligt konsulenternas uppfattning icke alltid visat sig vara någon effektiv åtgärd i nu angivna fall. Många gånger har nämligen åtal för nytt brott anhängiggjorts, innan vederbörande kunnat inställas för nämnden eller övervakningsdomstolen, eller också har vederbörande över huvud ej kunnat anträffas före prövotidens utgång med påföljd att åtgärdsärendet avskrivits av nämnden eller domstolen. Från skyddskonsulenternas sida har i detta sammanhang särskilt framhållits att övervakningsdomstols eller övervakningsnämnds begäran hos polismyndighet om efterspaning av villkorligt dömda endast i undantagsfall leder till positivt resultat, vilket även överensstämmer med nämndens egen erfarenhet. Skyddskonsulenterna har vidare betonat, att av dem som i Stockholm ställs under övervakning som villkorligt dömda omkring hälften tidigare varit föremål för relativt ingripande åtgärder från domstol eller nykterhetsnämnd eller för psykiatrisk vård och att redan klienteletts beskaffenhet därför enligt deras uppfattning motiverar en bestämmelse om tillfälligt tagande i förvar.

Övervakningsnämnden anser att en bestämmelse i ämnet kan utformas i nära anslutning till 16 § lagen om villkorlig frigivning. Rätt att besluta om tagande i förvar bör tillkomma såväl övervakningsdomstol som övervakningsnämnd. Nämnden beräknar att ett omhändertagande av detta slag i Stockholm kan tänkas förekomma i omkring 50 fall om året. Lokalfrågan synes icke kunna utgöra något hinder för förslagets genomförande.

Yttranden

Strafflagberedningens förslag att den som dömts till skyddstillsyn skall kunna tillfälligt omhändertagas finner *justitiekanslersämbetet* värdefullt. Förslaget hälsas med tillfredsställelse även av åtskilliga andra myndighe-

ter. Särskilt understryker flera skyddskonsulenter värdet av en sådan bestämmelse. *Föreningen Sveriges skyddskonsulenter och skyddsassistenter* uttalar, att förslaget tillmötesgår ett i det praktiska arbetet med täta mellanrum uppträdande behov att i hjälpande och samtidigt tillrättaförande syfte ingripa beträffande personer som löper fara att definitivt komma på avvägar.

Kriminalpolisintendenten i Stockholm, poliskammaren i Malmö och landsfogden i Kopparbergs län, vilka icke har någon erinran mot förslaget, framhåller att polisarresterna är olämpliga för sådant omhändertagande som avses med den föreslagna bestämmelsen. Särskilt gäller detta i fråga om ungdom. I yttrandena pekas på möjligheten att låta omhändertagandet ske i det slag av fångvårdsanstalt som under benämningen tillsynsanstalt av beredningen föreslagits för annat ändamål.

I några yttranden yppas viss tveksamhet mot förslaget. *Föreningen Sveriges häradsövdingar* uttalar, att stor varsamhet bör iakttas i fråga om tillskapandet av nya former för administrativt frihetsberövande. Med hänsyn till sammansättningen av tillsynsnämnderna anser emellertid föreningen, att den föreslagna bestämmelsen kan godtagas. *Sveriges advokatsamfund* anser det i hög grad diskutabelt om skäl verkligen föreligger att införa den av beredningen föreslagna bestämmelsen. Skall en sådan lagändring genomföras, kan samfundet emellertid under inga omständigheter godtaga att beslut skall fattas av en nämnd med verkan att beslutet genast skall gå i verkställighet. Om en sådan möjlighet att beröva människor friheten överhuvudtaget skall införas, måste beslutanderätten tillkomma domstol. Det måste också sörjas för att den dömde kan erhålla sakkunnig hjälp för tillvaratagande av sina intressen.

Departementschefen

Möjligheterna för de organ, som har att öva tillsyn över de villkorligt dömda, att ingripa med erforderliga åtgärder är för närvarande i viktiga hänseenden begränsade. En svårighet som särskilt framhållits i framställningarna från Göteborgs rådhusrätt och övervakningsnämnden vid Stockholms rådhusrätt föreligger däri, att något tvångsvis omhändertagande icke kan ske av villkorligt dömd som undandrar sig övervakning genom att byta vistelseort. Han kan visserligen efterspanas, men om han anträffas kan han icke kvarhållas. Härigenom blir möjligheterna för övervakningsorganen att verkställa tillförlitlig utredning av den dömdes förhållanden försvärade. I och för sig torde i dessa fall ofta föreligga anledning att förklara det villkorliga anståndet förverkat, men någon säker grund för ett beslut om förverkande eller om andra åtgärder enligt 12 § lagen om villkorligt dom kan ej erhållas.

Avsaknaden av en rätt att för en kortare tid tvångsvis omhändertaga villkorligt dömda har gjort sig märkbar även i situationer, där full utredning kunnat erhållas om den dömdes förhållanden. Missköter sig den dömde, kan varning tilldelas honom och föreskrifter meddelas i olika avseenden. Som

yttersta utväg kan det villkorliga anståndet förklaras förverkat. Det är emellertid tydligt, att förverkande — om man bortser från de fall då den dömde begått nytt brott — många gånger framstår som en alltför drastisk åtgärd. Det visar sig också att beslut om förverkande utan samband med lagföring för nytt brott är mycket sällsynta. Detta kan icke bero på att skäl till förverkande endast sällan föreligger. I riktig känsla av att ett syfte med den villkorliga domen är att utan att den dömde intages i fångvårdsanstalt förebygga att han begår nya brott, torde emellertid övervakare, skyddskonsulenter och övervakningsdomstolar söka komma till rätta med svårigheterna genom mindre ingripande åtgärder än förverkande. Dessa strävanden skulle helt säkert stundom främjas, om den dömde kunde på lämpligt sätt omhändertagas för att övervakningsorganen skall få tillfälle att ordna upp hans förhållanden och hjälpa honom till rätta.

Bland de förslag som strafflagberedningen framlagt i syfte att göra kriminalvården i frihet effektivare än för närvarande ingår även införande av en bestämmelse som möjliggör ett omhändertagande av den dömde på kort tid, högst två veckor. Detta förslag har allmänt godtagits av remissmyndigheterna, och angelägenheten av en sådan bestämmelse understrykes starkt i framställningarna från Göteborgs rådhusrätt och övervakningsnämnden vid Stockholms rådhusrätt.

En icke oväsentlig förbättring av möjligheterna att komma till rätta med de svårigheter, som enligt det förut anförda möter de övervakande organen, synes vara att vinna genom beredningens förslag. Detta torde utan större svårigheter kunna genomföras inom ramen för den nuvarande lagen om villkorlig dom. Jag vill därför förorda att — i avbidan på den omfattande strafflagsrevision som förestår — i nämnda lag upptages bestämmelser om tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömda.

Enligt beredningens förslag skall bestämmelsen om tillfälligt omhändertagande endast gälla beträffande dem som dömts till skyddstillsyn, d. v. s. närmast motsvarande de villkorligt dömda som nu ställas under övervakning. Att förslaget begränsats på detta sätt, torde framför allt sammanhånga med att den av beredningen föreslagna villkorliga domen icke såsom den nuvarande är förbunden med någon allmän skötsamhetsregel; förverkande av villkorlig dom skall enligt förslaget — med visst undantag — endast kunna ske när den dömde begått nytt brott. Då det nu gäller att i den nuvarande lagen om villkorlig dom upptaga en bestämmelse om tillfälligt omhändertagande, finnes enligt min mening icke någon anledning att inskränka regelns tillämpning till de fall där den villkorligt dömda står under övervakning. Det ligger emellertid i sakens natur att bestämmelsens praktiska betydelse i huvudsak kommer att begränsas till dessa fall. Däremot synes omhändertagande ej böra ifrågakomma beträffande den som erhållit villkorligt anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff.

I fråga om tillämpningen i övrigt av stadgandet om omhändertagande innehåller beredningens förslag som förutsättning, att omhändertagandet

med hänsyn till den dömdes sinnesförfattning eller eljest skall finnas erforderligt för hans tillrättaförande. Det förutsättes i och för sig icke, att den dömda åsidosatt särskild föreskrift eller annat som åligger honom i anledning av domen till skyddstillsyn. Förslaget upptager icke heller någon sådan förutsättning för att nya föreskrifter skall kunna meddelas. Enligt den nu gällande lagen om villkorlig dom gäller däremot i princip, att ingripande mot den dömda med andra åtgärder än som bestämts i domen förutsätter att han i något avseende misskött sig under prövotiden. Även om goda skäl kan anföras för beredningens förslag, torde det ej finnas anledning att vid den begränsade reform som nu föreslås frångå den ståndpunkt gällande lag intar. Tillfälligt omhändertagande av den dömda bör alltså ifrågakomma endast i fall, då han åsidosatt något som åligger honom till följd av den villkorliga domen. Såsom framgår av vad jag tidigare anfört, är emellertid ett väsentligt syfte med den föreslagna bestämmelsen att de övervakande organen skall sättas i tillfälle att utreda den dömdes förhållanden. Av denna anledning kan man för ett omhändertagande icke kräva att fullständig utredning om hans misskötsamhet föreligger. Efter förebild av vad som enligt 16 § lagen om villkorlig frigivning gäller beträffande tagande i förvar av villkorligt frigivna bör i stället anges, att omhändertagande får ske om fråga uppkommit att förklara anståndet förverkat eller vidtaga annan åtgärd enligt 12 § lagen om villkorlig dom. Beslut om omhändertagande bör då kunna fattas utan att den dömda — såsom eljest är föreskrivet när åtgärder vidtages mot honom — får tillfälle att yttra sig. I annat fall skulle uppenbarligen syftet med omhändertagandet, som ytterst är att undanröja en mer eller mindre akut risk för nya brott, i stor utsträckning förfelas.

Ett huvudfall då beslut om omhändertagande är påkallat är det, då den dömda icke upprätthåller förbindelse med sin övervakare och denne icke har någon kännedom om var den dömda befinner sig. Det kan emellertid icke vara påkallat att i alla sådana fall gå så långt som till ett omhändertagande. Ofta torde nämligen tillräckliga upplysningar föreligga för att den dömdes vistelseort skall kunna utrönas genom skyddskonsulentorganisationen och erforderliga åtgärder därefter vidtagas; och även om så ej är fallet, kan det måhända vara tillräckligt att efterlysning sker genom polismyndighetens försorg. Förhållandena kan också vara sådana, att det ej är skäl att misstänka att den dömda på annat sätt än genom bristande kontakt med övervakaren åsidosätter sina skyldigheter. Ett omhändertagande kan i sådana fall kanske komma att spoliera en ordnad tillvaro som den dömda byggt upp. Har beslut meddelats om omhändertagande, bör för övrigt den verkställande myndigheten, om det visar sig att den dömdes förhållanden är gynnsammare än vad den beslutande myndigheten kunnat utgå från och ett genomförande av beslutet sannolikt skulle få olyckliga konsekvenser, kunna inhämta medgivande från den beslutande myndigheten att verkställigheten icke skall genomföras. Erfarenheterna från tillämpningen av

bestämmelserna om villkorligt frigivnas tagande i förvar lär ge vid handen, att de verkställande myndigheterna i detta hänseende handlar med humanitet och omdöme.

Omhändertagande bör emellertid kunna beslutas även i andra fall än då den dömde uppehåller sig å okänd ort. Om den dömde förfaller till dagdrivarliv eller på annat sätt för ett oordentligt levnadssätt, som innebär en överhängande risk för att han återfaller i brott, bör han kunna omhändertagas i avbidan på resultatet av en utredning om vilka åtgärder som skall vidtagas. Sker ingripandet i tid, kan man härigenom måhända förebygga en utveckling som skulle leda till fortsatt brottslighet. Med anledning av de exempel övervakningsnämnden vid Stockholms rådhusrätt i sin framställning givit på fall då ett omhändertagande kan vara motiverat, vill jag understryka att enligt vad förut anförts en förutsättning för ingripandet alltid måste vara att den dömde åsidosatt någon av sina skyldigheter. De i 6, 8 och 10 §§ lagen om villkorlig dom givna bestämmelserna om den dömdes åligganden är emellertid så avfattade, att den angivna förutsättningen i praktiken icke torde utesluta omhändertagande i fall där sådant verkligen är påkallat.

För att ange att omhändertagande icke får beslutas blott och bart av det skälet att den dömde missköter sig, torde i lagtexten böra utsägas att omhändertagandet skall vara föranlett av särskilda omständigheter. Genom att förverkande nämnes i första hand bland åtgärder som är under övervägande markeras också, att omhändertagande icke bör ifrågakomma när den dömdes åsidosättande av sina skyldigheter är av mindre betydelse. Omhändertagande bör alltså ske endast i kvalificerade fall. I regel torde omhändertagande icke heller böra komma i fråga, när det villkorliga anståndet avser verkställigheten av ett ådömt bötesstraff och brottet alltså icke har bedömts vara av den allvarliga art att det förskyller ett frihetsberövande. Någon mera betydande frekvens av omhändertaganden torde man med hänsyn till det anförda icke behöva räkna med. Redan förhandenvaron av denna möjlighet torde emellertid komma att ge en gynnsam effekt i övervakningsarbetet.

Därest den dömde misstänkes ha begått nytt brott bör han, om hans vistelseort ej är känd, efterspanas och omhändertagas i den ordning som rättegångsbalken föreskriver. Omhändertagande enligt den nu föreslagna regeln synes icke heller eljest böra grundas på att den dömde begått nytt brott. Hinder bör dock icke möta mot sådant omhändertagande, om det i samband med brottsutredningen — vilken kanske gäller brott som icke föranleder svårare straff än böter — framkommer andra missförhållanden som kan motivera att åtgärd vidtages enligt 12 § lagen om villkorlig dom.

Såsom strafflagberedningen uttalat torde verkställigheten av omhändertagandet i regel få ske genom polismyndighets försorg. Den myndighet som beslutat omhändertagande får hos polismyndigheten begära, att den dömde efterspanas och omhändertages i avbidan på vidare beslut. Begäran får riktas till polismyndigheten i den dömdes hemort eller i annan ort där man har

anledning räkna med att han kan spåras. Villkorligt frigivna som tages i förvar hålles för närvarande regelmässigt i polisarrest; undantagsvis låter fängvårdsstyrelsen flytta den omhändertagne till fängvårdsanstalt. När det gäller omhändertagande enligt det nu föreslagna stadgandet, torde också den omhändertagne i regel få placeras i polisarrest. I anledning av vad några remissmyndigheter anmärkt beträffande polisarresternas beskaffenhet vill jag nämna, att en förbättring av arresternas standard torde kunna förväntas sedan lagen den 25 april 1958 om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. jämte därtill anknyttande författningar trätt i kraft den 1 juli 1958. De i häkteslagen givna reglerna blir enligt 11 § i lagen i tillämpliga delar gällande också beträffande dem som omhändertages med stöd av den nu föreslagna regeln. I detta sammanhang bör — såsom strafflagberedningen understrukit — beaktas att om ett tillfälligt omhändertagande icke kommer till stånd, ofta ingen annan utväg återstår än att tillgripa åtgärder som är långt mera ingripande mot den dömd. Då emellertid ett omhändertagande i polisarrest synes böra undvikas i fråga om de yngsta lagöverträdarna, vill jag förorda att den föreslagna bestämmelsen icke göres tillämplig å dem som är under 18 år. Jag vill därvid erinra om att i proposition (nr 88) till årets riksdag föreslagits uppförande vid flera ungdomsvårdsskolor av mot-tagningsavdelningar, avsedda i första hand för ett effektivt omhändertagande av kriminell ungdom under 18 år.

Omhändertagande som här avses bör kunna ske endast under kort tid. Förvar av villkorligt frigivna får icke avse längre tid än en vecka. Såsom huvudregel torde samma tid böra iakttagas i fråga om omhändertagande av villkorligt dömda. I likhet med strafflagberedningen är jag emellertid beredd att förorda att förlängning av omhändertagandet skall kunna ske med ytterligare en vecka, om synnerliga skäl föranleder därtill. Behov av förlängning torde stundom föreligga för att den dömdes förhållanden skall kunna ordnas. De angivna tiderna innebär givetvis icke att den dömd alltid skall kvarhållas en vecka eller två veckor. Omedelbart efter det den dömd omhändertagits bör vederbörande skyddskonsulent påbörja utredning om vad som bör göras. Ärendets handläggning bör påskyndas så mycket som möjligt. Den myndighet som beslutat omhändertagandet bör så snart den finner anledning saknas att längre kvarhålla den dömd besluta att han skall släppas.

I beslut om omhändertagande bör den polismyndighet, som omhändertar den dömd, uppmanas att omedelbart därom underrätta såväl den beslutande myndigheten som vederbörande skyddskonsulent. Till ledning för den verkställande myndigheten bör vidare av beslutet framgå, att den dömd får kvarhållas högst en vecka, såvida icke tiden genom nytt beslut förlänges med ytterligare högst en vecka.

Verkställighet av beslut om omhändertagande bör endast kunna ske så länge prövotiden löper. Har prövotiden gått till ända utan att den dömd anträffats, skall beslutet om omhändertagande alltså vara förfallet.

Erforderliga lagregler angående omhändertagande varom nu är fråga tor-

de lämpligen böra upptagas i en ny paragraf i lagen om villkorlig dom, be-
tecknad 14 a §. Därutöver påkallas jämkningar och kompletteringar av 18,
19, 22 och 23 §§.

Enligt 18 § lagen om villkorlig dom skall ärende angående åtgärd enligt
12 § handläggas av övervakningsdomstolen eller, om den dömde ej står un-
der övervakning, av den domstol som först dömt i det mål vari den villkor-
liga domen meddelats. I rättens ställe kan sådant ärende handläggas av över-
vakningsnämnd; beslut om förverkande av det villkorliga anståndet kan
dock endast fattas av domstol. Övervakningsnämnden vid Stockholms råd-
husrätt har föreslagit att — jämte domstol — övervakningsnämnd skall få
behörighet att besluta om tillfälligt omhändertagande. Enligt strafflagbered-
ningens förslag skall beslut om omhändertagande ankomma på sådan till-
synsnämnd som enligt förslaget skall handha skyddstillsynen.

Goda skäl talar onekligen för att ett så kvalificerat organ som den före-
slagna tillsynsnämnden får besluta om omhändertagande. Utan tvekan upp-
fyller också flera av de nu verksamma övervakningsnämnderna de krav som
bör uppställas på organ som skall besluta i sådan fråga. Någon garanti för
att alla de övervakningsnämnder som för närvarande existerar — enligt upp-
gift av strafflagberedningen fanns år 1955 nämnder, till antalet 11, vid 16
domstolar och sedermera har tillkommit övervakningsnämnden vid Stock-
holms rådhusrätt — har sådana kvalifikationer, att de bör få besluta om
frihetsberövande, erbjuder dock icke de i 25 § lagen om villkorlig dom givna
bestämmelserna om övervakningsnämnds sammansättning. Med hänsyn här-
till bör för närvarande behörigheten att meddela beslut om omhändertagan-
de endast tillkomma domstol.

Det är dock uppenbart, att å ort där övervakningsnämnd är i verksamhet
anledning till omhändertagande enligt 14 a § i främsta rummet torde fram-
komma vid nämndens handläggning av övervakningsärende, där fråga före-
ligger om åtgärd enligt 12 § lagen om villkorlig dom. Finner nämnden där-
vid att den dömde bör omhändertagas, får nämnden — liksom när fråga upp-
kommer om förverkande — hänskjuta ärendet till domstolen. Beslutar dom-
stolen omhändertagande, torde detta icke alltid behöva leda till att den fort-
sätta handläggningen av ärendet sker hos domstolen. Inkommer meddelande
att den dömde omhändertagits, bör domstolen nämligen, sedan erforderlig
utredning rörande den dömdes förhållanden skett, kunna låta övervak-
ningsnämnden pröva frågan vilka åtgärder som skall vidtagas. — Fråga om
omhändertagande bör kunna väckas icke bara av övervakningsnämnd utan
även av personer som enligt 19 § lagen om villkorlig dom nu äger påkalla att
åtgärd enligt 12 § vidtages. Domstol som avses i 18 § bör också vara oför-
hindrad att utan framställning upptaga sådan fråga.

Beslut i ärenden om omhändertagande måste kunna fattas snabbt. På
grund härav bör 18 § lagen om villkorlig dom ges sådan utformning att en
lagfaren domare kan besluta i brådskande fall, även om ärendet tidigare
handlagts av övervakningsnämnd. Behörigheten för ensamdomare torde även
få omfatta beslut om förlängning av tiden för omhändertagandet och om

dess hävande. Beträffande den fortsatta handläggningen av ärendet blir — om domstolen icke hänskjuter ärendet till övervakningsnämnd — de domförhållningsregler som nu gäller för ärenden enligt 12 § att tillämpa.

I fråga om handläggningen i övrigt av ärenden om omhändertagande enligt 14 a § kan det såsom redan nämnts icke fordras, att den dömde får tillfälle att yttra sig. Omhändertagandet kan vara motiverat främst av att man vill få tag i den dömde, men även i andra fall — den dömde har kanske, trots att vissa åtgärder enligt 12 § vidtagits, icke ändrat sin livsföring — bör beslut kunna fattas utan hans hörande. När den dömde sedermera omhändertagits och fråga alltså är, huruvida förverkande eller annan åtgärd skall beslutas, skall däremot reglerna i 19 § lagen om villkorlig dom angående hörande tillämpas. Även om den dömde ej begär att bli muntligen hörd, torde det i fall som här avses i regel vara lämpligt, att han personligen inställes inför domstolen eller övervakningsnämnden.

Domstolens avgörande av ärende angående omhändertagande bör ske genom beslut. Liksom när det gäller beslut om åtgärd enligt 12 § bör endast den dömde äga föra talan mot beslutet. Bestämmelserna i 22 § lagen om villkorlig dom bör ändras i enlighet härmed. Därjämte bör i 23 § stadgas, att beslut om omhändertagande skall lända till efterrättelse omedelbart, om ej annorlunda förordnas. Denna regel, som är nödvändig för att syftet med omhändertagandet skall kunna tillgodoses, medför att klagorätten i allmänhet icke torde få någon inverkan på det aktuella omhändertagandet med hänsyn till dess korta varaktighet. Enligt 19 § andra stycket lagen om införande av nya rättegångsbalken blir emellertid den omhändertagne vid fullföljd av talan och eljest att anse som häktad. Anför den omhändertagne besvär mot beslutet, föreligger därför möjlighet för hovrätten att, om skäl härtill förekommer, omedelbart förordna att han skall försättas på fri fot. I den mån de särskilda bestämmelserna i lagen om villkorlig dom icke föranleder till annat, skall enligt sistnämnda lagrum vad i rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål i tillämpliga delar gälla i fråga om ärenden om omhändertagande.

Utöver de nu förordade lagreglerna angående omhändertagande torde erfordras vissa tillämpningsföreskrifter. Sådana föreskrifter kan utfärdas av Kungl. Maj:t med stöd av 28 § lagen om villkorlig dom.

Då den föreslagna lagstiftningen, som kan sägas avse verkställigheten av meddelade villkorliga domar, närmast syftar till att undvika ett för den dömde mera kännbart ingripande, synes hinder ej möta att göra lagstiftningen tillämplig även i fråga om villkorliga domar som meddelats före ikraftträdandet eller att grunda omhändertagande på förhållande som hänför sig till tiden dessförinnan. Några särskilda övergångsregler är således ej behövlige.

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom*. Såsom tid för ikraftträdande föreslås den 1 januari 1960.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över förslaget, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Margit Hirén

Bilaga

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom

Härigenom förordnas, *dels* att i lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom¹ skola införas tre nya paragrafer, betecknade 1 a, 14 a och 24 a §§, av nedan angiven lydelse, *dels ock* att 13 § 1 mom., 16, 18 och 19 §§ samt 22—24 §§ nämnda lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

1 a §.

Om det för den dömdes tillrättaförande eller eljest finnes påkallat, må jämte villkorlig dom enligt 1 § såsom särskilt straff för samma brott dömas ovillkorligt till dagsböter, högst etthundratjugu.

I fall som nu avses må den sammanlagda påföljden, beräknad enligt de grunder som angivas i 4 kap. 6 § strafflagen, icke överskrida det för brottet stadgade högsta straffet.

13 §.

1 mom. Varder den — — — — — sålunda övertygats.

Då i fall som ovan sägs anstånd förklaras förverkat, skall gemensamt straff för de brott som äro i fråga ådömas i enlighet med vad därom är stadgat. Vad nu sagts gälle ock, då anstånd som beviljats med verkställande av straff förklaras skola avse jämväl annat brott.

Då i fall som ovan sägs anstånd förklaras förverkat, skall gemensamt straff för de brott som äro i fråga ådömas i enlighet med vad därom är stadgat. Vad nu sagts gälle ock, då anstånd som beviljats med verkställande av straff förklaras skola avse jämväl annat brott. *Ändå att gemensamt straff ådömes, skall verkställig-*

¹ Senaste lydelse, se beträffande 18 § 1958: 12 samt beträffande 19, 22 och 24 §§ 1946: 860.

§ Bihang till riksdagens protokoll 1959. 1 saml. Nr 146

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

het ske av bötesstraff, som ålagts jämlikt 1 a §.

14 a §.

Uppkommer sedan villkorlig dom meddelats enligt 1 § fråga om att förklara anståndet förverkat eller att besluta annan åtgärd, varom stadgas i 12 §, må domstolen, såframt särskilda omständigheter föranleda därtill, förordna att den dömde skall på lämpligt sätt omhändertagas i avbidan på vidare förordnande.

Den som sålunda omhändertages må ej kvarhållas längre än en vecka. Om synnerliga skäl äro därtill, må dock domstolen genom nytt beslut förordna att han skall kvarhållas ytterligare högst en vecka. Efter prövotidens utgång må den omhändertagne ej kvarhållas.

Omhändertagande enligt denna paragraf må ej beslutas i fråga om den som är under aderton år.

16 §.

Åtgärd enligt ————— samtidigt förlänges.

Anstånd må — — — — — prövotidens utgång.

Kan anstånd ej längre förklaras förverkat, vare *straff förfallet*.

Kan anstånd ej längre förklaras förverkat, vare *annat straff än böter som ådömts jämlikt 1 a § förfallet*.

18 §.

Ärende *angående åtgärd jämlikt 11 eller 12 §* upptages av övervakningsdomstolen eller, där anståndet ej är förenat med övervakning, av den domstol som först avgjort det mål vari den villkorliga domen **meddelats**.

Ärende *om åtgärd jämlikt 11 eller 12 § eller angående omhändertagande enligt 14 a §* upptages av övervakningsdomstolen eller, där anståndet ej är förenat med övervakning, av den domstol som först avgjort det mål vari den villkorliga domen **meddelats**.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

I rättens ställe må sådant ärende upptagas av övervakningsnämnd, varom i 25 § förmäles. *Ärendet må, där det finnes lämpligt, hänskjutas till rätten; och skall så alltid ske, då anstånd finnes böra förklaras förverkat.*

Om rättens sammansättning vid behandling av ärende, som avses i denna paragraf, gälle vad i rättegångsbalken är i allmänhet föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling i brottmål. Finnes ärendet ej lämpligen böra anstå till allmänt ting eller allmän rättegångsdag, vare rätten dock domför, häradsrätt utan nämnd och rådhusrätt med en lagfaren domare, såframt ej *ärendet tidigare handlagts av övervakningsnämnd eller anstånd finnes böra förklaras förverkat.*

I rättens ställe må sådant ärende upptagas av övervakningsnämnd, varom i 25 § förmäles. *Finner nämnden, att omhändertagande enligt 14 a § bör ske eller att anståndet bör förklaras förverkat, skall dock ärendet hänskjutas till rätten; och må jämväl eljest så ske, när det finnes lämpligt.*

Om rättens sammansättning vid behandling av ärende, som avses i denna paragraf, gälle vad i rättegångsbalken är i allmänhet föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling i brottmål. Finnes ärendet ej lämpligen böra anstå till allmänt ting eller allmän rättegångsdag, vare rätten dock domför, häradsrätt utan nämnd och rådhusrätt med en lagfaren domare, såframt ej *anstånd finnes böra förklaras förverkat eller ock ärendet tidigare handlagts av övervakningsnämnd och avser annat än omhändertagande enligt 14 a §.*

19 §.

Framställning om åtgärd jämlikt 11 eller 12 § göres av allmän åklagare, av övervakare eller annan, som enligt särskilt meddelade bestämmelser har befattning med övervakningen, eller ock av den dömde. Sådan fråga må jämväl väckas av myndighet som jämlikt 18 § äger upptaga ärendet.

I ärende, som här avses, skall tillfälle lämnas den dömde att yttra sig, där fråga ej är allenast om upphörande av övervakning eller av skyldighet enligt 8 §, samt yttrande jämväl inhämtas från övervakaren. Begär den dömde att bliva muntligen hörd,

Framställning om åtgärd jämlikt 11 eller 12 § *eller angående omhändertagande enligt 14 a §* göres av allmän åklagare, av övervakare eller annan, som enligt särskilt meddelade bestämmelser har befattning med övervakningen, eller ock av den dömde. Sådan fråga må jämväl väckas av myndighet som jämlikt 18 § äger upptaga ärendet.

I ärende *angående åtgärd jämlikt 11 eller 12 §* skall tillfälle lämnas den dömde att yttra sig, där fråga ej är allenast om upphörande av övervakning eller av skyldighet enligt 8 §, samt yttrande jämväl inhämtas från övervakaren. Begär den dömde att

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

skall tillfälle därtill beredas honom. Innan beslut meddelas om förverkande av anstånd med straffs ådömande, skall tillfälle beredas allmän åklagare eller enskild målsägande som i målet yrkat ansvar att utföra talan om bestämmande av ansvar för det brott som avsetts med den villkorliga domen.

bliva muntligen hörd, skall tillfälle därtill beredas honom. Innan beslut meddelas om förverkande av anstånd med straffs ådömande, skall tillfälle beredas allmän åklagare eller enskild målsägande som i målet yrkat ansvar att utföra talan om bestämmande av ansvar för det brott som avsetts med den villkorliga domen.

22 §.

Rättens avgörande av ärende angående åtgärd jämlikt 9, 11 eller 12 § sker genom beslut.

Beslut som meddelats jämlikt 9 § må icke överklagas. Mot rättens beslut i ärende angående åtgärd jämlikt 11 eller 12 § må, därest beslutet icke innefattar att anstånd förklaras förverkat, endast den villkorligt dömda föra talan.

Den som — — — — — av beslutet.

Rättens avgörande av ärende angående åtgärd jämlikt 9, 11, 12 eller 14 a § sker genom beslut.

Beslut som meddelats jämlikt 9 § må icke överklagas. Mot rättens beslut i ärende angående åtgärd jämlikt 11, 12 eller 14 a § må, därest beslutet icke innefattar att anstånd förklaras förverkat, endast den villkorligt dömda föra talan.

23 §.

Beslut som jämlikt 12 eller 14 § meddelas i fråga om övervakning, skyldighet enligt 8 § eller prøvotidens förlängning skall, där ej annorlunda förordnas, omedelbart lända till efterrättelse.

Beslut som jämlikt 12 eller 14 § meddelas i fråga om övervakning, skyldighet enligt 8 § eller prøvotidens förlängning skall, där ej annorlunda förordnas, omedelbart lända till efterrättelse. *Detsamma skall gälla om beslut angående omhändertagande enligt 14 a §.*

24 §.

Vill den — — — — — mottager förklaringen.

Förklaring, som — — — — — förklaringen avser.

Förklaring enligt denna paragraf inbegriper jämväl böter, som må hava ådömts jämlikt 1 a §.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

24 a §.

Ådömes med stöd av 2 eller 3 § lagen om disciplinstraff för krigsmän disciplinstraff i stället för böter som avses i 1 a §, skall vad ovan i 13 § 1 mom., 16 § och 24 § stadgas om sådana böter äga motsvarande tillämpning beträffande disciplinstraffet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1960.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 9 april 1959.

N ä r v a r a n d e :

justitieråden BECKMAN,
E. SÖDERLUND,
TAMMELIN,
regeringsrådet NEVRELL.

Enligt lagrådet den 26 mars 1959 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 20 mars 1959, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorerna Carl Holmberg.

Lagrådet yttrade:

Vad först angår den föreslagna *möjligheten att kombinera villkorlig dom med böter*, innebär denna ett så långt gående avsteg från principen i det gällande påföljdssystemet att, såsom departementschefen framhållit, en systematiskt fullt tillfredsställande lagstiftning knappast kan erhållas utan en genomgripande omarbetning av systemet. En sådan omarbetning är för närvarande föremål för statsmakternas prövning på grundval av strafflagberedningens skyddslagsförslag, men då detta förslag är mycket omfattande och delvis behandlar synnerligen tveksamma frågor torde det säkerligen dröja ännu några år innan definitiv ny lagstiftning om påföljdssystemet kan träda i kraft. Hinder bör därför icke anses föreligga att provisoriskt införa den föreslagna påföljdskombinationen, eftersom denna är ägnad att tillgodose ett säkerligen såväl ur allmänpreventiva som även i åtskilliga fall ur individualpreventiva synpunkter föreliggande behov av en skärpning av samhällets reaktion mot brottslingar, vilka erhålla villkorlig dom.

Lagrådet vill i samband härmed såsom sin bestämda mening uttala, att därest nu — såsom ett provisorium — i lagen om villkorlig dom införes ett stadgande om böter vid sidan av sådan dom, detta icke i och för sig bör leda till ändrad praxis i fråga om tillämpningsområdet för villkorlig dom, när det gäller brottstyper för vilka för närvarande regelmässigt ådömas korta frihetsstraff. I detta hänseende finnes anledning att ställa sig avvaktande i avbidan på den slutliga reformen rörande påföljdssystemet. Vad särskilt angår rattfylleribrotten är att märka, att trafiknykterhetslagstiftningen för närvarande är föremål för en allsidig översyn. Att i anledning av det nu före-

slagna stadgandet om kompletterande böter ändra praxis i fråga om användningen av villkorlig dom för rattfylleribrotten kan innebära ett icke önskvärt föregripande av utredningen om lämpliga reaktionsformer beträffande dessa brott.

Beträffande formuleringen av den föreslagna huvudbestämmelsen, 1 a §, bör, såsom departementschefen antytt, därav framgå att såväl individualpreventiva som allmänpreventiva synpunkter skola beaktas vid prövning av frågan huruvida i det särskilda fallet böter böra ådömas jämte den villkorliga domen. Böter av det slag varom här är fråga lära emellertid ha sin största betydelse såsom allmänpreventivt medel vid brottsbekämpandet. Detta torde böra tydligare markeras i lagtexten, vilket kan ske genom att allmänpreventionen omnämnas före individualpreventionen och med samma ordalag som i 1 §. Lagrådet får därför hemställa, att ingressen till 1 a § första stycket gives lydelsen »Om det av hänsyn till den allmänna laglydnaden eller för den dömdes tillrättaförande finnes påkallat». Försättningen av första stycket skulle enligt lagrådets mening vinna i tydlighet om texten efter uttrycket »enligt 1 §» omredigerades så att den finge avfattningen »dagsböter, högst etthundratjugu, ådömas ovillkorligt såsom särskilt straff för samma brott som den villkorliga domen avser». Lagrådet förordar att lagtexten jämkas i enlighet härmed.

I 1 a § andra stycket upptager förslaget en uttrycklig bestämmelse, vars innebörd enligt departementschefen är att, då det villkorliga anståndet avser verkställighet av ett i domen utsatt straff, antalet dagsböter icke får bestämmas så högt att det för brottet stadgade maximistraffet överskrides. Meningen är alltså, att böterna och det straff som bestämts i den villkorliga domen skola, om de sammanräknas med tillämpning av 4 kap. 6 § strafflagen, rymmas inom den för brottet stadgade straffskalan. De praktiska olägenheterna av att domstolarna behöva uträkna förvandlingsstraff för att undvika överskridande av straffmaximum torde icke bli av större betydelse, då väl straff sällan utmätas nära maximum.

Förslaget upptager icke någon bestämmelse som med avseende å de kompletterande böterna reglerar det fall att visst straffminimum stadgats för det brott, beträffande vilket den villkorliga domen meddelats. För sådant fall måste emellertid gälla, att straffminimum icke får underskridas vid utmätandet av det straff som avses med det villkorliga anståndet, och att således, om detta straff bestämmes till del i den tillämpade straffbestämmelsen stadgade minimum, det kompletterande bötesstraffet kommer att ligga ovanför detta minimum. Detta torde emellertid tillräckligt tydligt framgå av 1 §. Lagrådet finner alltså icke någon uttrycklig bestämmelse härom erforderlig.

I anslutning härtill må anmärkas, att stadgandet i 5 § första stycket lagen om villkorlig dom, att i domen skall fastställas en prøvotid av tre år eller, om den tilltalade dömts till allenast böter, två år, måste även efter den föreslagna lagändringens genomförande, utan att det särskilt anges i lagtexten, tolkas därhän att prøvotiden i alla de fall då det villkorliga anståndet avser straffs ådömande skall bestämmas till tre år. Stadgandet i 12 §

sista stycket samma lag att vid förverkande av villkorligt anstånd straff skall bestämmas för brottet, där det ej skett i den villkorliga domen, skall självfallet tolkas så att enligt 1 a § ådömda böter lämnas å sido. Det må i samband härmed framhållas, att det i 6 kap. 1 § tredje stycket och 30 kap. 6 § rättegångsbalken förekommande uttrycket »om svårare straff än böter ej ådömes» icke kan tolkas såsom avseende fall då tilltalad erhåller villkorligt anstånd med straffs ådömande och därjämte ådömes kompletterande böter.

I fråga om det föreslagna tillägget till 24 §, enligt vilket nöjdförklaring beträffande villkorlig dom inbegriper jämväl böter, som må ha ådömts jämlikt 1 a §, anser sig lagrådet böra erinra om att enligt avgörande av högsta domstolen (N. J. A. 1957 s. 272) missuppfattning från den dömdes sida beträffande nöjdförklarings inverkan å fullföljdsrätten kan föranleda att förklaringen anses sakna giltighet. Avsevärd risk torde föreligga för att villkorligt dömd person, som jämväl ådömts kompletterande böter, kommer att hysa den missuppfattningen att av honom avgiven nöjdförklaring endast avser den villkorliga domen men icke böterna. Det är således av vikt att, då påföljdscombinationen användes, den som har att upptaga nöjdförklaring förvisar sig om att den dömda känner till och förstår innehållet i förevarande stadgande innan förklaringen avgives.

Departementschefen har enligt remissprotokollet uttalat, att införandet av möjligheten att jämte villkorlig dom döma till särskilt bötesstraff eller disciplinstraff icke syntes nödvändigöra någon ändring av rättegångsbalkens regler om omröstning till dom, 29 kap. 2—4 §§. Frågan huruvida kompletterande straff skall ådömas torde, enligt departementschefens mening, i detta sammanhang bli att avgöra på samma sätt som nu gäller beträffande förordnande om övervakning och meddelande av särskilda föreskrifter vid villkorlig dom. Lagrådet vill erinra om att, då det gäller avgöranden av sist angiven art, olika meningar angående omröstningsreglernas innebörd yppats i domstolspraxis och doktrin (se SvJT 1954 rf s. 23 och 1956 s. 495—497). Den nu föreslagna påföljdscombinationen torde medföra särskilda svårigheter vid omröstningsreglernas tillämpning. Att märka är bl. a. att, försåvitt dessa regler skulle på vanligt sätt tillämpas när fråga är om villkorligt anstånd med verkställande av straff, domstolens ledamöter hade att i första hand taga ställning till straffmätningen och därefter till frågan om villkorlig dom. När påföljdscombinationen skall komma till användning kunna emellertid, formellt sett, straffen icke bestämmas förrän det blivit avgjort att villkorlig dom skall meddelas. Med hänsyn till de svårigheter som sålunda och i övrigt äro att emotse, därest på nu förevarande område domstolarna hade att hålla sig enbart till gällande omröstningsregler, finner lagrådet sig böra förorda, att dessa frågor snarast upptagas till särskild utredning, förslagsvis genom 1951 års rättegångskommitté. Därest särbestämmelser härvid finnas erforderliga, synes böra övervägas, huruvida ej dessa, i betraktande av den förevarande lagstiftningens provisoriska karaktär, kunna upptagas i lagen om villkorlig dom (jfr 4 § lagen om införande av nya

rättegångsbalken). Ändring i detta avseende i rättegångsbalkens omröstningsregler torde för sådant fall ifrågakomma först i samband med den fullständiga reformen av påföljdssystemet (jfr det av strafflagberedningen härom framställda ändringsförslaget).

I den del förslaget avser att — i avbidan på den väntade strafflagsrevisionen — i lagen om villkorlig dom skola upptagas *bestämmelser om tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömda* tillstyrkes förslaget av lagrådet, dock med undantag för härefter omförmälda bestämmelse.

Det huvudsakliga syftet med att möjliggöra ett tillfälligt omhändertagande av en villkorligt dömd är att övervakningsorganen genom ett sådant ingripande skola bli i tillfälle att, när akut risk föreligger för återfall i brott eller för annan misskötsamhet från den dömdes sida, söka förebygga en utveckling mot fortsatt brottslighet. Genom dylika ingripanden kommer säkertligen i många fall ett förverkande av villkorligt anstånd att kunna undvikas. Det synes lagrådet uppenbart att åtgärder av nu omförmäld art kunna vara särskilt påkallade i fråga om villkorligt dömda i åldern 15—17 år, låt vara att dessas antal lär vara ganska ringa. Det torde föreligga påtagligt stor risk för att dessa yngre lagöverträdare skola komma på avvägar, när de undandragit sig övervakning. Ofta lära de i sådana fall ha kommit under inflytande av äldre kamrater, som påverka dem i negativ riktning. Vidare torde möjligheten att genom uppfostrande behandling tillrättaföra lagöverträdare i nu angiven ålder vara större än då fråga är om kriminella som äro över 18 år. Såsom departementschefen påpekat bör självfallet när det gäller de yngsta lagöverträdarna omhändertagande i polisarrest såvitt möjligt undvikas, i varje fall när omhändertagandet icke kan begränsas till en eller annan dag och särskilt innan den väntade förbättringen av polisarresternas beskaffenhet och utrustning hunnit genomföras. Emellertid torde, såsom strafflagberedningen uttalat, i ömmande fall placering av den omhändertagne på någon barnavårdande institution kunna utverkas. På de skäl som nu anförts finner lagrådet, att övervakningsorganen icke böra betagas möjlighet att, när så finnes erforderligt och lämpligt, föranstalta om tillfälligt omhändertagande jämväl av villkorligt dömda som äro under 18 år. Bedömandet av huruvida undantagsbestämmelse i nu omförmäلت hänseende beträffande dessa lagöverträdare är lämplig bör i varje fall anstå i avbidan på den slutliga utformningen av reglerna för samhällets behandling av de unga lagöverträdarna. Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer lagrådet, att sista stycket av den föreslagna 14 a § får utgå.

Några särskilda *övergångsbestämmelser* äro enligt departementschefen icke erforderliga. Såsom departementschefen anført synes hinder ej möta mot att göra lagstiftningen om tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömda tillämplig även i fråga om villkorliga domar som meddelats före ikraftträdandet eller att grunda omhändertagande på förhållande som hänföra sig till tiden dessförinnan. Däremot skulle det regelmässigt strida mot den i 5 § strafflagens promulgationslag angivna grundsatsen att tillämpa de nya bestämmelserna om kombination av böter eller disciplinstraff och

villkorlig dom på brott, som begåtts före ikraftträdandet. De av departementschefen åsyftade fall, då nya lagen skulle leda till lindrigare resultat än gällande rätt, synas sakna praktisk betydelse. Lagrådet hemställer därför om tilläggande av en övergångsbestämmelse av innehåll att vad i nya lagen är stadgat om ådömande jämte villkorlig dom av särskilt bötesstraff eller disciplinstraff ej skall gälla i fråga om brott, som förövats före nya lagens ikraftträdande.

För det fall att någon anses böra dömas villkorligt för flera brott, av vilka något eller några förövats före och annat eller andra efter ikraftträdandet, torde av allmänna regler följa, att domstolen med hänsyn till den brottslighet som förövats efter ikraftträdandet är oförhindrad att, om så finnes erforderligt, ådöma jämväl ovillkorligt bötes- eller disciplinstraff enligt nya lagen.

Ur protokollet:

Clas Amilon

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 april 1959.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell, lagrådets den 9 april 1959 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 20 mars 1959 remitterade förslaget till *lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom*.

Efter redogörelse för vad lagrådet yttrat anför föredraganden.

Med anledning av vad lagrådet uttalat om tillämpningsområdet för villkorlig dom vill jag erinra om mitt uttalande i remissprotokollet, att den föreslagna möjligheten att kombinera villkorlig dom och böter icke torde komma att innebära någon nämnvärd utökning av användningen av villkorlig dom. När det gäller brottstyper för vilka för närvarande regelmässigt ådömes korta, ovillkorliga frihetsstraff, finnes därför ej anledning räkna med att förslaget kommer att föranleda någon större ändring i rättstillämpningen. I gränsfall torde dock förutsättningarna att tillämpa villkorlig dom i viss mån utökas, om förslaget genomföres.

Lydelsen av 1 a § torde böra ändras så, att även den allmänpreventiva synpunkten uttryckligen angives i lagtexten. Därjämte torde avfattningen av denna paragraf få redaktionellt jämkas på sätt lagrådet förordat. Ehuru enligt min mening den i 5 § strafflagens promulgationslag angivna grundsatsen i vissa fall skulle leda till att den föreslagna påföljds kombinationen kunde tillämpas även å brott begångna före den nya lagens ikraftträdande, vill jag icke heller motsätta mig den av lagrådet föreslagna övergångsbestämmelsen.

Även om vissa skäl kan anföras för att göra den föreslagna bestämmelsen om tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömd tillämplig å lagöverträdare under 18 år, är jag icke beredd att i detta avseende frångå den ståndpunkt som intagits i det till lagrådet remitterade förslaget. Innan det närmare överväges att införa möjlighet till sådant omhändertagande även beträffande det yngre klientelet, torde i varje fall erfarenheterna av den utav mig förordade bestämmelsens tillämpning böra avvaktas.

Föredraganden hemställer, att lagförslaget måtte, efter jämkning i enlighet med vad i det föregående anförts, jämlikt 87 § regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Kungl. Maj:ts proposition nr 146 år 1959

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ulla Larsson